

# **SZÉP, KÜLÖNÖS, ÉRDEKES**

**Mi a szép?  
Betyárhistóriák**



# MI A SZÉP?

NAGY ZOLTÁN

## I. A környezet szépsége

„A Vásárhelyi-pusztta jellegzetes alföldi táj. Rajta szántók és szikes legelők váltakoznak. A síkságot elhagyott vízfolyások, valamint *halmok, partok* teszik kissé változatosabbá.”<sup>1</sup> „A tanyai embernek ott van mindöne!” Szerettek kint élni, rengeteg szál kötötte őket a sziki világhoz. Az ő szemükkel nézve sártenger, ám ezer arca van a Pusztának. „A parasztembér nem ért rá a természet szépségébe gyönyörködni” — de azért szép volt, ismerte el Csizmadia Imre.

A tavasz kezdete: „Gyühet már akármilyen hideg, még ha kalapáccsal is próbálnák visszaverni a fület, mögállítani azt nem löhet. A gyöp elkezd szépen zöldellni. Tavasszal kinyitottuk az ablakot. Rigó, kakukk, vadgalamb, nádíveréb — gyönyörű volt a sok madárhang!” — emlékezik Csizmadia Imréné.

A bíbicek nagyon hamar ott voltak, aztán megjöttek a gólyák. Gyümölcsoltó Boldogasszony napjára (márc. 25.) már megérkeztek. Ha tolluk szép, tiszta fehér, száraz esztendő várható. Csizmadia Imre megfigyelése szerint, ha a gólyák piszkosan érkeznek, akkor pihevőhelyeiken csapadékos, rossz időjárás volt, nem ígérkezett tartós száraz, meleg idő. Április első felére várták a fecskéket, de ha már egy héttel előbb beállítottak, akkor tudták: itt van a nagyon jó idő! Csizmadiák tanyája a *Görbeszik* egyik szögletében húzódott meg, zombékos vidéken. A békák *danoltak*: u-u-u, ha sütött a nap. Estefelé kvák-kvák — millió béka kuruttyolt. Volt egy monori ismerősük, aki ki nem álhatta az ilyen csúszómászókat, de az ő fülüknek ez a „zene” volt a legszebb.

Májusban a kerti virágoknak „óriási jó illatuk volt.” Nyílt az orgonavirág, az akác, bódítóbb illata csak a jázminnak lehetett. Ekkor már a *békahangverseny* is csendesedett. A tavaszi levegő orvosság. *Mindent fölemésztő* illata van a frissen ázott földnek. Ilyenkor már semmi pénzért sincs a parasztember a szobában, azt várja, mikor aludhat a szabadban. Amerre nézett a szem a sziken, mindenütt nyílt a *székfű, sziki fű*. Ha száraz volt a tavasz, volt úgy, hogy 3—4 mázsát is begyűjtöttek belőle. Mikor már jól benne járunk a tavaszban — első kaszálás után —, a kezdetben élénkzöld színű fű egyre halványul. Mikorra leérik a gabona, teljesen elszürkül, kiég. Nyáron fülledt a levegő, a Pusztának is érettebb a szaga. Szárazabb nyarakon a Kis és Nagy Sóstó gyakran teljesen kiszárad. Középe táblásan fölhasadozik, szélei fölporódnak, kivirágzik rajta a szikso. A szél csak úgy sodorja, messze hordja róluk. A Vásárhely-pusztai Fehértónak sem volt külön a sorsa.

<sup>1</sup> Az idézőjelbe tett szövegek — amennyiben forrásaikat külön nem jelöljük — Nagy Gyula: Hagyományos földművelés a Vásárhelyi-pusztán Budapest, 1963 és Nagy Gyula: Paraszti állattartás a Vásárhelyi-pusztán Budapest, 1968. c. könyvekből, valamint a jelen munkából származnak.

„Aszályos években május végétől megkezdődik a tómeder kiszáradása, június utójára végleg eltűnik belőle a víz. Ilyenkor csillogó, fehér sókivirágzás képződik a repedezett, száraz tófenéken, s nyár végén megjelennek a *bajuszpázsit*, *sóballa*, *bárányparjé*, *ördögsekér* és *csatakfoltok* pompás színei. Sárga, tűzvörös, lila, barna mintás szőnyeg borul kora ősszel a napszitta Pusztára. Azután az októberi esők újra kizöldítik a szalmasárga rétet, eltompítják a sós növényzet lobogó színfoltjait.”

Nem mindig szép csendes a Pusztá. Ha orkánszerű vihar közeledett, szélzsákot lehetett látni. Félítették a betakarított termést, azt sem tudták, mit csináljanak. Ha derékba kapta a szalmakazlat, egy darabban felfordította. Máskor meg volt úgy, hogy a keresztek a szomszéd kukoricája között találták meg, főleg ha délről fújt a szél. Azt már nem kellett csépelni, egy szem mag sem volt már benne. Aratáskor módja volt minden parasztnak a napfelkeltében „gyönyörködni”. Kora hajnalban, mikor lassan pirkadni kezdett, egy-egy pacsirta fogott énekbe, s a verebek csiripeltek. Kötélcsináláskor, amikor a nap végre jött felfelé, tréfásan integettek, a kezükkel segítvén feljebb. Siettették, mert már nagyon éhesek voltak. Früstök után, mikor a nap már nagyon iparkodott, mondogták: „Tójják az olájok a napot!” Estefelé pedig: „Jó van, húzzátok lē, mer már nagyon hosszúvót a nap” — intették le kezükkel. Időnként lehetett látni délibábot is. A ritkán látható délibábról így beszéltek: „Ojan szélmalmot is láttunk, ami rendszeren észrevehetetlen volt, úgy föl-emelte; Elek Mihály nagy fás tanyaája is idelátszott.”

Mikor beköszöntött az ősz, a nap már nem állt a fejek felett és később lett reggel. Ha este kiültek az udvarra kukoricát fosztani, szerették a csillagos eget figyelni. Várták a Fias-tyúk, Kaszáscsillag feljövetelét. Októberben *ökörnyál* úszott a levegőben. A falevél is kezdett hullani. Esett az eső, sár, lucsok volt, fújt a szél. Nemegyszer megesett, hogy hosszú időn keresztül nem lehetett látni a napot. A parasztember bőre az őszt észrevette, ki volt repedezve egészen a tél beálltaig. Ilyenkor „enyészet” szaga van a földnek. A kacsák, libák gágogtak, a gyöngyösök a *girincen* állandóan „taktusra” *tokászoltak*. „Novemberbe gyüjt a varnyüser, mint a fekete fölleg. A búzavetést úgy vágta ki, mint székelyember a fát!” Mikor a répát is batakartották, utána már „bevágyik az embēr.” Kilenc kemény hónapot hagyott a háta mögött.

A tanyától az istálló általában hét öltre van, így a gazda éjszaka is figyelemmel kísérheti a jószágok mozgását. Az istállónak is megvolt a maga sajátos hangja. A ló eszik, a tehén kérődzik, felkel, toporzékol, szarvával döfködi a falat, vagy nyalakszik, a láncát veri a jászolhoz. A ló két óra körül elalszik, csendesen szuszog, néha felkel, *durkál* a jászolban, csámcsog, elkezdődik az állkapcsok járása. „Aki ahhoz volt szokva, azt az istálló hangja altatta el.” Mikor leesett a hó, elővették a szánkót. A csengőt vagy a rúd végére vagy a hátra akasztották, aztán „na gyerünk!” — neki a Pusztának. Akkor volt szép, mikor csendesen esett, fehéredett körös-körül, míg a szem elért. Ennek különös szépsége volt, de nem adták ingyen, mindjárt csapást kellett vágni! — ti. a hóban.

„A Pusztá nagyobb részén jó minőségű szántók vannak, másutt viszont megtaláljuk a szikesedés minden fokozatát. A feketeföld a szikkel a Kardoskút és Pusztaközpont közti részen találkozik. Ez a jelenség a Pusztán élő emberek gazdálkodását nagymértékben befolyásolta.” Az egyenes sorú, hiánytalan vetés amikor jól *elbokrosodik*, szép. Szent Györgynap körül, különösen *sovány tavasszal* keresztül lehetett látni a sorján, de ha elbújhat benne a varjú, akkor már bizott a paraszt. „Érés előtt ha a mellig érő búzának a kalásza nagy volt, meg volt vele elégedve. Viaszéréskor leszakítottak egy kalászfjelet, azt tenyerükbe vették és szétdőrszölték. Már a színe is elárulta az érést. Ha meglátták benne az érlelő bogarat, rámondhatták, hogy megérett a búza.” Ha a kender megközelítette a két métert, ceruza vastagságú és egyenletes volt a növése, szépnek tartották. A kukorica *térdig erő növése*be vastag szárú, haragoszöld levelű. 160—170 cm-re megnövének jó *kiadós vastag* csöve fejlődött, a *csuhéj* hamarabb érett, mint a levele, és fölfelé állott, szép egészséges volt. Amelyik nap-

szárast kapott, az már odavolt. Az ilyet nehéz volt letörni, nem *pattant*, úgy kellett lecsavarni a száráról. Ha kellően megérett a cső, szép sárgás színű volt.

A dinnyének szép a futása, ha egészséges. Kékes-zöldes levelei ha elérték a két tenyér nagyságot, már rámondták, hogy *szép az indája*. A finom piros bélű gömbölyű és haragoszöld színű. A görögdinnyét kopogtatták. „Az ujjuk bütykivel” veregették meg. Akkor érett, ha mélyen *pufogó, kongó* hangot adott, vagy ha a dinnye *csumájánál a kóc* száraz volt. Az uborka is akkor szép, ha ujjnyi vastagságú, egészséges zöld, míg a mézsharmat meg nem lepi. A Pusztán nemes gyümölcsöt alig-alig tartottak. A fa gyökere mindjárt megtalálta a sárgaföldet, az agyagot nem szerette, kipusztult. Leginkább csak az igénytelen szilvafa maradt meg.

Ahol több birkát tartottak, nem szerették, ha sáros időben fölszaggatták az udvart. Ilyenkor szalmát terítettek a földre, azon mentek a birkák a kúthoz, vagy sok esetben vödörrel vitték a jószágnak a vizet. A tanyatelek sok mindent elárult gazdájáról. Tavasszal, „mikor fölszikkadt, a tanyatelket fölsöpörték, a rakomány közül a vastagát elgereblyélték. A gyöpöt is rendbe tették, hogy mire a jószág legelni kezd, tiszta legyen. A vakondtúrást széthányták, a kutyaszart is ledobták róla, mert körülötte nem legelt a jószág.” „A nyári munkához tartozott az udvar söprése. Ahol béres volt, ott ő söpört. Ha a szél behordta, akkor nyírfasöpörűvel fölsöpörték. Az öregek nem engedték, hogy sűrűn söpörjenek, mert az udvar tavasszal kigyöpösödött, a gyöp pedig *féltős* volt.” A kertet is rendbe hozták. A konyhakerti növények mellett mindig találhatunk egy kis kerekágyat, amiben virágokat neveltek. „Legtöbb ember szívesen látott maga körül virágot, különösen *lányostanyán*. *Sárgaviola, rozmaring, bazsarózsa, szentgyörgyvirág, labdarózsa*, mind tetszett a szemnek. Jó időben, ha engedte a munka, szívesen kint üldögéltek. Az estike illatát télen is felemlgették. Ritka volt az olyan tanya, ahol ne lett volna egypár tő rozmaring, amit a lakodalomban használtak kalap mellé. Voltak, akik szerették a vadvirágot (bár a tanyaiak szemében nem volt értéke), pipacsot, szarkalábat, búzavirágot csokorba kötötték és a szobába vitték. Ha másnapra elhervadt, újat szedtek. A rozmaringnak főleg a levelei illatosak. Rend szerint a szoba ablakában tartottak ezekből mindig egy-két cseréppel. A megszáradt levelet eldörzsölték, az aztán az egész szobát beszagositotta. A bazsalikomot ősszel fölhúzták tövestől és feltették a nagygerendára, jó illata volt.”

A ház körüli legnagyobb értéket a jószág jelentette. Főleg kicsi korukban szerették nagyon. A lemaradt malacot bevitték a tanyaiba, ott nevelgették. Akkor is kedvenc maradt, ha felnőtt. A szép választási malac gömbölyű, tiszta orrú, hengeres alakú, kunkori farkú. Ha kicsi, azért szép, ha meg kifejlődik, azért. Az ilyenben már meglátni a jó hurkát, kolbászt! A tehének sem egyformák. Az a szép, amelynek a szőre sima, vékony, finom fogású a bőre. Szarva arányosan finoman ívelt, vékony. Az aprójószágnak mostohább a sorsa, de azok között is akad mindig egy-egy kedvenc. A búbos, kopasznyakú tyúk vagy kakas, amelynek olyan magas búbjá van, hogy alig látszik ki alóla. Liba, gyöngyös, pulyka mind egyforma, csak mikor kicsik, akkor szépek.

A melléképületek sem lehettek elhanyagolva. Galli Bálint 1914-ben épített hombárjára ezt mondta: „Nem olyan hetyenpetty épület volt, hanem amikor a rokonok, ismerősök gyűttek, azt mondták, ájnye de gáláns kis épület. Büszkék is vótunk rá. Ezét vergöttünk vele.” — A padlás néha mintaszerűen rendezett tárolóhely. Hogy a kukoricát milyen vastagra terítik, az a mennyezettől, a padlás vastagságától és erősségétől függött. Minél vékonyabbra terítik, annál hamarabb szárad. Egyes helyeken a kukoricahalom szélét takarosan kirakják. A csövek vastagabb végét rakják kifelé. Régen a padláslyukba egy pár piros csövet akasztottak, ha a tanyában eladó lány volt. Nagytakarításkor a padlást lepókhálózzák, majd az egérlyukakat besározzák és a földjét sárgafölddel bekenik, bemázolják.

A tanyát mindig a föld *rosszára* építik. Még akkor is így történik, ha a kívánt fásítás éppen a rossz föld miatt nem vált be. A tanyát fehérre meszelték, főleg az orosháziak, a

sárga szín csak a vásárhelyieknél volt általános. Alját venyigefeketével elhúzták, hogy az eső felcsapta sárrögök ne csúfítsák az épületet. Különösen a vásárhelyieknél szokás az ajtók, ablakok körül elhúzni a falat, valamint a *szemöldökfát* festeni. Fekete József Hatablaki dűlőn levő tanyája színesség dolgában még a vásárhelyieket is felülmúlja. A tűzfalak, sőt még a kémények is vörösre fetettek. Ez az egy azonban csak kivétel. Élénk színeket csak akkor lehet látni, ha erősen rásüt a nap a fehér tanyára, és az visszatükröződik a közeli *pocséta* vizében. A tanya belseje vakító fehérre volt meszelve. A falakra csak a legszükségesebb került: katonaképek, családi felvételek (katolikusoknál szentkép, kereszt) és a naptár. Decemberben minden boltos ajándékozott a hozzá járóknak falinaptárt. Úgy mondják, hogy szépek voltak. Az első évben a *nagyház* falán díszlett. A következő évben a konyhába szorult, még később a kamra falán gyülekeztek — sajnálták kidobni. A szobában minden bútort tisztán tartottak, különösen a festetlen és leterítetlen asztalt súrolták sűrűn. A súrolás kidagasztotta a fa ereit az asztal tetején. „Hanem a kemence mindennél fontosabb.” Hetenként kimeszelték. Ott időzött a hideg időben a család apraja-nagyja, ezért gyakran *lëkoszolódott*. A mosott ruhákat is sok helyen rajta szárították, a foszforos gyufát is azon lobbantották lángra, így egykettőre odalett a szép fehér színe. Csepregi Mihályné minden fűtés előtt a kemence száját bemeszelte, s három ujjával karikákat rajzolt rá, olyanokat, mint a locsolóval a földre, s úgy száradt meg. Szép volt. Ez Komlóson volt nagy divat, ott levelet, virágokat is rajzoltak. Szombaton a kemence meszelése mellett a szoba, konyha, sőt a házeleje földjét is sározták. Olyan volt egész héten, mint az üveg! A szomszédasszonyok sem tudták megállni szó nélkül.

## II. Az ember szépsége: a bölcsőtől a koporsóig

Az újszülött az édesanyának, az apának és a gyermeket meglátogató ismerősöknek mindig kedves. *Napos korába* amelyiknek haja, szemöldöke van, azt szépek tartják. Legtöbb csecsemő pisze, *lupi kutya orrú* — belelátni az orrába, de nem hiba, később elnövi. Ugyanilyen, aki egy kicsit *kajla* füllel születik. Sokat emel az *arcvonáson* a nagy kék, vagy teljesen fekete szem. A tiszta bőrű, fehér arcúra mondják „ájnye, de szép kis kölkök”.

*Karonülő korba* már kiformalódik az arc. A tekintet értelmes, a szem letisztul és a hajat már fésülni lehet. Ekkor a tágabb környezete is sokkal több szépséget talál benne. Bár — „Az embérféle a pólyást nem szereti, mer nincs jó fogás rajta.” A karonültöt már felkapja és csókolgatja. Ha egészséges a gyermek, szép piros arcúvá fejlődik, a szája is piros. Van úgy, hogy megmarad fakónak — „Ejnye, de patyi (tökmag) színű ez a gyerek”. — mondják az ilyenre. Ekkor már van tartása a kis testének. A fejét egyenesen tartja, forgatja, megragadja a figyelmét minden tárgy, kezd már *gagyogni*. Megjelenik arcán az öröm és a fájdalom kifejezése.

A már járni tudó még kedvesebbé válik. Minden irán *térdeklődik*, beszélni kezd. A legfontosabb, hogy egészséges és tiszta legyen. *Gyegyergették* is a szülők, főleg he elsőnek született. Szép gyereknek csak azt tartják, aki egyben takaros is, azaz arányaiban tökéletes. Ezenkívül az a fontos, hogy szép göndör haja és nagy kerek *bögőj* vagy *ökör* (szelíd nézésű) szeme legyen. Ha a fiúk egy kicsit *szutykosak* is voltak, nem volt nagy baj, de a kislánynak mindig szép frissnek kellett lennie. Meg aztán a fiúkat „nem lehetett olyan kis *pimpökére* öltöztetni, mint a kislányokat”. Ezek haját szebben lehetett fésülni, a *nagy masli* soha sem hiányozhatott belőle. — Mondták is, ha meglátták: „Jaj de nagyon szép szalagod van!” — Ha tükörbe nézett, mindjárt észrevette, ha nem volt a szalag a hajában. A nagyobbacska fiúknak ilyenkor már vettek kalapot, büszkén is hordták. Hatéves korban kis csizmát is kaptak, amit meg is patkoltattak, hogy kopogjon.

A kislány szépségét az arcáról ítélték meg. A szép piros arcú, kifejező tekintetű, szabályos arcvonású, ívelt szemöldökű, göndör hajú kislányt mindenki észrevette. Különösen az aranszőke, göndör hajú, fehér bőrű felelt meg a paraszti ízlésnek. „Hij, de kendér haja van neki” — mondták a nagyon szőke hajúra. Ha egyenes, kemény szálú volt, mint a *sin-szég*, már nem tetszett annyira. A fület rendszerint eltakarta a haj, de a kis kék vagy piros köves fülbevaló azért mindig kilátszott alóla. Az tetszett, ha az arc *arányosan rendés*, azaz egy kicsit hosszúkas. Ebben a korban a gyerekek rendszerint egy kicsit piszék, amit elnéhettek a későbbiek során. Főleg a szőkéket meghintette a tavasz apró kis szeplőkkel — csúfolták is őket emiatt, — de az egy cseppet sem rontott szépségükön. Kialakult a járás. Általános kíváncsi, hogy ne legyen se *kacsázó*, se *csámpás* a menés. E hibákat biztosan ki lehetett olvasni a téli hóban vagy az eső áztatta földön hagyott lábnyomokból. A cipőnyomok „orrának” enyhén kifelé kellett néznie. Egy lábnyommal jobbra vagy balra megengedett volt a köztük levő távolság, de egymás előtt egy vonalban sohasem lehetett.

A süldő lányt tizenkét éves koráig az anyja *cicomázza*, de ekkor már megjelenik nála a szépítkezés igénye, tetszeni akar — mindenkinek. Sok esetben ebben a korban már nővé vált, de még gyermekként gondolkozott. *Komázott* a fiúkkal, anélkül, hogy megszólták volna érte.

Tizennégy éves korban az addig fiús alakú lányok kezdtek női testtartást felvenni. Mellük domborodott, járásuk ringó lett, testük *gömbölyödött*, nőiessé vált. „Szép kicsi ívelt piros szájuk és ragyogó tekintetük megmutatta már bennük a nőt.” (Voltak azonban elmaradott, *madárhúsú*, *csirkecsontú*, *égszálbél* lányok is, akik a fejlődésben visszamaradtak — *kaszványok*, nagyon soványak voltak.) Ebben az időben kezdenek a fiúknak is tetszeni, az ismerősöknek most már jó napot köszönni. Gyerekes tulajdonságaikat többnyire elhagyják, nem tekintgetnek sűrűn hátra, hanem mennek egyenesen. Mikor tetszeni akarnak valakinek, igyekeznek a leghalványabban mosolyogni. Mikor a száj játéka élénkebbé válik, akkor már az arc is mosolyog, nevet, ez már erősebb biztatást jelent. A nemtetszést a homlok redőzése fejezi ki, főleg akkor, ha érzékeny pontján bántják meg.

Az eladólány idomai kifejlődnek, *méggömbölyödnek*. Nagy gondot fordít az arcára, a hajviseletére, mely kiemeli arcvonásait. Ebben a kendőnek is nagy szerepe van. Akinek a homloka alacsony volt, igyekezett elől magasra húzni a haját, hogy az arc és homlok kiemelkedjen. — „De hátranyalta az ökor a hajad” — mondták az ilyenre. Az arcát különösen féltette minden lány. Igyekezett azt az erős napsütéstől eltakarni, de karját is védte, ha tette. Aratáskor némelyik a keze szájára harisnyát húzott, hogy ne karcolja a *gaz*, és ne süsse hirtelenre a nap. Az aratás utáni bálon mindjárt meglátszott, ki nem viselt karján harisnyát a nyáron! Az arc *hégycé* sokszor piros krepp-papír áztatott levével kenték, még a szájra is jutott belőle, de bizony csúnyán kirepedezett tőle. A nagy igyekezetet megszólták — „fösti a pofáját” — kisasszonynak titulálták érte, ami nagy sértés volt, — haragudtak is érte. Néhány hiedelem is megvilágítja, hogy mit tartottak tisztességes szépítkezési eljárásnak. „Aki Szent György napján és nagypéntéken napfelkelte előtt harmatba vagy vályú vizibe megmozdík, szép lesz annak arca. Ezenkívül általános volt még savóval is mosni az arcot, bár sokan nem bírták a szagát, (így Aklan Jusztina is felhagyott vele). Az idősebbek gyakran mondogatták: „égyük még a kényér barna haját, attól majd pirosak leszünk”. A későbbi időben boltban vásárolt piros szőlőcukorral is festették a szájukat, szép meggy-piros lett tőle. A gyári szépítőszer csak módjával éltek a parasztnak kezén, akkor is csak a módosabb helyen használták — „csak úgy pislogott a púdertől” — használója. Nem tartották semmire sem. Annál vonzóbb volt a huncut tekintetű lány, az ilyen merészebbé tette a legényt! Főleg bálokon számított sokat egy-egy legényre vetett *csalfa* tekintet. Akinek szép nagy szeme és hosszú, felfelé *pöndörödő* szempillája volt, félig leeresztette *szeme pillantását*, úgy mosolygott a legényre. A nyílt szemmel mosolygót nem lehetett *csalfának* nevezni. A szép lánynak a nyaka se nem rövid, se nem hosszú, szabályosan emelkedik ki a mellék

közül. A keblek tartása akkor szép, ha annak formája almához vagy félgömbhöz hasonló. Az, ha a test arányaihoz képest nagyobb is volt, tetszett; — jobban vonzotta a szemet. Erre mondták, hogy „*de csöcsös-faros,*” vagy *faros-bögyös* ez a lány. (Rájuk mindig felfigyeltek a legények.) Nem szép a váll, ha túl széles, vagy keskeny, de a legcsúnyább, ha csapott! Aki- nek a háta egyenes, a tartását is azzá teszi. A szép lány rendben is tartotta magát, nem lógott rajta a ruha! A csípő szebb, ha nem szűk nagyon, az igen széles semmi esetre sem volt tetsző. A far legyen kerek, mint a korszó, hátul csapott olyanformán, hogy csak lefelé gömbölyű, hogy „*rákiváncsozzék a pasci*” — tartják a férfiszemek. A nőt a mosolya és járása tette kedvesé. Nagy erény volt a férfiak szemében, ha a lány nem érezte másokkal szembeni elsőbbségét. Férfiszemeknek nagyon kedves és egyben jellemző volt a szép ringó, *libegős járás*. Menéskor a lépések viszonylag aprók, egy kissé riszálja a farát — kellett magát a nő.

Minden lány a menyasszonyi ruhájában szép — mondják. „Ilyenkor úgy kikenik-kifek- nik, hogy nincsen kivetnivaló rajta, nagyon takarosak mind!” „Az emberséget nem a ruha adja, de az embert magát igen” — tartják mások. A menyasszonyt a varrónő és fésülőnő igyekezett is minél szebbé varázsolni. A menyasszonyi ruha legfontosabb tartozéka a fátyol és a koszorú. Ezeknek a fejen való elhelyezése nem volt könnyű dolog. Ha a menyasszony arca kerek volt, a koszorúval úgy hosszították, hogy a haját felfésülték a homloknál, és arra helyezték el. Mindezt a műveletet úgy kellett elvégezni, hogy a fátyol alatt a haj le ne csússzon, magával rántva a koszorút.

A Vásárhelyi-pusztán is nagyon ritkán előfordult, hogy „előleget váltottak a boldog- ságra,„ így nemsokára kicsinyük született. Sok asszonynál a terhesség nem rontott a szép- ségén, csak az arányok változtak meg. Aki nagy terhet hordott, az bizony a szépség rová- sára ment. Szederjes vagy májfoltos volt az arc, arcvonásai megnyúltak, ha jó étvágya volt, esetleg meghízott, kigömbölyödött. Inkább csak a májfoltok rontottak a szépségén, a bőr színe változott, — de ez nem volt minden esetben jellemző. A menésre és a tartásra is egya- ránt nagyon hatott a teher. A régi ritmus megszűnt, vonatottá vált a járás, nehezebben moz- gott, „már nem ugrott séhova sé”. Tartása legtöbbször a nagy teher következményeképpen deréktól felfelé inkább hátrafelé hajlott. „Muszáj volt neki, mer a súly előrehusztta, mintha egy nagy kosár *csutával* küszködne az ember! — magarázták. Szülés után három-négy hét- tel visszanyerte régi idomait, megszépült, megfiatalodott. Melle teltebb lett, csípője széle- sebb — asszonyossá vált, megfiatalodott, *kivirágzott*. Magatartása megváltozott — asszony lett. Ám volt, aki azután is éppolyan *szélkallantyú* maradt, mint lánykorában.”

A tanyai parasztnál az asszony sohasem volt eltartott, hanem egyenjogú társa a férjnek, s ketten közösen vezették a gazdaságot. (Sok helyen az asszony viselte a kalapot, mert ügyesebben gazdálkodott, mint az ember.) — Ezért a szülők igyekeztek a párválasztást úgy irányítani, hogy „jó gazdaasszony váljon a menyből, jó gazda a vőből.” A párvá- lasztásnál nagy szerepet játszott, és általában hangsúlyosabb volt a belső tartalom a külső, formai jegyeknél. A kíváncsi az volt, hogy a lány legyen házias, szelid, munkabíró. Ne legyen nagyzási mániája. A jó táncos lány, és akivel jól lehetett szórakozni, kapós volt, de ha nőülésre került a sor, gyakran nem őt választották a legények. Házias, jó család- anyát kívánt minden dolgos ember magának. Azt sem nézték jó szemmel, hogy ha a pénzt ész nélkül hajigálta, gyakran költekezett. Ha a testi szépség lelkielkellemmel nem párosult, nem ért az semmit. Vörös Mihály szerint „jobb volt egy vásárhelyihez mönni. Az orosházi érzéketlen, az asszonyt körösztnévén soha sem szólította, ritkán mondta — *kisanyukám*. Ezzel szemben a vásárhelyi szöbben beszélt a feleségéhez. Körösztnévén szólította, becézte — Juliskám, Mariskám.” A párválasztást legtöbbször a szülők irányították, a szépség helyett inkább a vagyon döntött.

Az asszony még mindig lehetett nagyon takaros és kívánatos. Teljesen kifejlődtek ido- mai, és ha nem hízott el, szép maradt, komolysága vonzóvá tette. Aki *gondolt magával* és

nem engedte, hogy *slamposá* váljék, még a legnagyobb dologidőben is megmaradt takarosnak.

Az idős asszony fiatalkori szépsége elvirágozik, bár ha megőrzi jellegzetes vonásait, főleg az arcvonásokét, öreg korában is szép marad. A férfi szemében még mindig lehet vonzó, különösen akkor, ha életük derekán *kikímélték* magukat, őrizkedhettek a nehéz fizikai munkától. A nő belép abba a korbá, mikor szépségét kedvességgel próbálja ellensúlyozni. Tartása nehézkessé, arca ráncossá válik. Az egyik meghízik, a másik soványabb lesz, lába szára sok esetben visszeres — elformátlanodik. Azonban, ha alaptermészete *mosojgós*, bezedes, öreg korára sokkal szebb lesz, mintha világeletemben rideg, szigorú lett volna. Az ilyenek arcedői megkeményednek, nézésük szigorú, ellenséges. A vénasszony „mint a léjárt váltó” — tartják. Alakja töpörödött, járása bizonytalan, arcvonásai nagyon ráncosak, keze fején csak a bőr van.

A *suttyó*, *surbankó* legény kalapját egy kicsit félreecsapva viseli, kezdi legénynek érezni magát. Egyenes tartású, friss mozgású, értelmes, szófogadó, de már az önállóságra való törekvés is megjelenik nála. Kezd kifermálódni az arcvonása. Kíváncsi, hogy szemei és szempillái szép nagyok legyenek. Ívelt, erős szemöldöke dupla vastag legyen, vagyis kétszer szélesebb a lányokénál. Orra szabályos, az se baj, ha kicsit pisze. Homloka legyen magas, arca kifejező, arányos, haja ne essék szét. Az a szép, ha felső ajka ívelt, hogy majd később a bajusz ráfeküdjön. A felső vonalához kell igazodnia, hogy minél jobban fessen. Az alsó ajkának ívében követni kell a felsőt, mert ha az egy kicsit is kijebb, azaz előrébb áll, már *pittyeg*et, gúnyos kifejezést ölt. Alakja akkor *derék*, ha egyenes a tartása, széles a válla. Ez nem lehet csapott, mert akkor „a zsákot a nyakán köll viselni” — csúnya is, alkalmatlan is. Az ideális alak magába foglalja a keskeny csípőt is. A láb ha egy kicsit karika, nem volt baj, legfeljebb azt mondták, jó huszár lesz belőle.

A *sugár* legény *keskény alakja* miatt táncos lábú, könnyű mozgású. „Ha a csizmájának sarka a talpával együtt kopott, akkor jó járású volt.” A csámpás egyúttal rossz táncos is. Csizmája talpa és sarka belső fele kopott, kérge kifelé nyomult, s viselőjét rögtön elárulta. Különösen büszkék voltak a legények a szép, pödört bajuszra. (Rajkó Viktor féle bajuszpödört, bajuszkrétót használtak.) A nyalka legény bajuszpödörrel megkente, bajuszkrétóval a füléhez szorította azt. Gyufaszállal addig *iparította* a bajusz alsó és felső szarait, míg nem tömör bajuszt mutatott. Volt olyan is, ami kétfelé volt pödörve. Vigyáztak is rá, hogy olyan hegyes legyen, mint az ökör szarva! Az ilyen legény nagy gondot fordított rá. Igyekeztek csinosan járni, különösen ünnepnap, de munka közben is vigyáztak, hogy nehogy túlságosan lomposak legyenek. Kötöt kötöttek (csak az orosházaiak), a gatyát feltűrték a reggeli harmat elől. Az ismerősök mondták is maguk között: „ájnye, de takaros legény” — de meglátták magukat a kerek kis kezítükrükben is! A katonaviselt ember komoly gondolkodású lett, az eddigi vékony legényből széles vállú, izmos ember fejlődött. Erélyesebben, keményebben lépett. Ha eddig még nem választott párt magának, most már erre is volt gondja. Ruházatára még többet adott. Igen sokan *kommendálásra* találtak párt, de előfordult, hogy megkeresték régi szeretőjüket.

A vőlegény igyekezett szépen járni, a legjobb ruháját vette fel, ha volt rá módja, *kiöltözködött*. Esküvő előtti héten megnyiratkozott, a borotválkozást az esketés előtti délelőtt végezte el. A vőlegény szépsége kevesebbet jelentett, inkább az számított, hogy néz ki a menyasszony!

A nős ember, vagy a javakorabeli ember még mindig megszépülhet. Megtelik — emberré válik, húst szed magára, meg is szépi (a katonaságnál csak megnyurgul). Az arcvonások megtelnek, a ruha is jobban áll, feszül, idomaihoz igazodik. A takaros testtartású férfi az, akinek a testalkata arányos. Nem túl *durva* (nagyon széles vállú, vagy pocakos), legalább 170—175 cm magas. Egyenes tartása olyan, „hogy ha egy függőt állítanának mellé, annak fedése légyen”. A kifejező tekintet megmutatja a kedélyváltozást. Ha kedélye jókedvre

deríti, mosolygóssá válik a tekintete. Különösen hamar észreveszik a gyerekek apjuk haragját, jókedvét. Mikor mosolyog, szemöldökét fel-, és kicsit széjjel húzza, ha haragszik, szembogara összeszűkül. A haragvó ember sosem nyílt szemmel haragszik, éles tekintettel néz. „Ha apám mérgesen rámnézett, a vér is megállt bennem” — vallja Csizmadia Imre. „Az életben csak egyszer mondott valamit ingyen, másodjára ütött.” Az emberi érintkezés egyik legfontosabb kifejezési eszköze a beszéd. Magába foglalja az arcjáték és a kéz mozdulatkultúrájának egységét. Nem mindenkinek kellemes a hangja. A külső megjelenést nagyban emelte a szépen tagolt, kellemes beszéd. Amennyiben a hang színe mindjárt megfogja az embert, úgy annak hangja *jó, kellemes*. Akinek se nem mély, se nem magas a hangja, hanem rezgő érces, és a kiejtett hangok rezgése a csengő szavához hasonló, az kellemes a fülnek. Természetes a beszéd, ha torokból, és nem hasból vagy örről képezik a kiejtett hangokat. Alig elviselhető a *sipitós* hang, vagyis az olyan beszéd, mely éles és vékony, a fülnek rendkívül kellemetlen. Azt állítják, hogy a szép hangú emberek nem káromkodnak soha, a sikamlós történeteket sem szeretik elmondani. Az ilyen emberek közül is csak kevesen tudtak igazán szépen mulatni. Születni kell arra! „A mulatós embér minden mozdulata jól áll. A jó mulatós embér szépen, lassan *finoman* iszik. Mindig csak keveset, hogy hangulata legyen. Különösen szólótáncnál — szigorúan taktusra mozgott a lába, azzal verte ki a taktust, de a kézmozdulatok is hozzápászoltak. Hol az egyik, hol a másik lábát emelte föl, s aztán a földön összeverte. Úgy emelgette a lábát, hogy abba benne volt a hangulat.” Az élet azonban nem csak mulatásból állott, keményen meg kellett dolgozni még a mindennapi örömeikért is. A javakorabeli ember haja észrevétlenül kezd mind őszebbé válni, tartása meggörbül.

A szép öregemberek 170 cm magas, szélesvállú, inkább zömök, telt, pirosposzsgás, kerek arcúak voltak. Akiknek járása fiatalos maradt, „nem nyöt léfelé”. A szép öregembernek még nagyobb ékessége a nagy, pödört bajusz. Minél nagyobb, annál jobban mutat, főként ha szőke. Mindehhez hozzátartozott az érces, mélyen zengő hang is. A vénember mozgása lelassul, tartása összeroppan, hallása megromlik, sok esetben magatehetetlenné válik.

Arra a halottra mondták hogy szép, aki olyan volt a koporsóban is, mint életében. Arcvonása nyugodt, a halál előtti állapotot tükrözi. Aki hirtelen vagy álmában szép csendesen halt meg, annak kisimult az arca, elrendeződtek ráncai, visszanyerte fiatalos arcvonását. Csizmadia Imre úgy látta közvetlenül halála után édesanyját, mint kicsi korában. Ez az állapot azonban nem tart tovább néhány óránál, utána a test kihűl, megmerevednek az izmok. A halott haját megfésülték, a szakállát megborotválták, bajuszát megfésülték, megpödörítették. A nőket sok esetben a menyasszonyi ruhájukban, főkéntében temették el, a férfiak fejére kalapot vagy szép új sapkát tettek.

A szépségiedeált az eltérő nézetekből, véleményekből azért valamennyire összegezni lehet. A hangsúly az alakon és arcvonáson van. A test arányai és az egész egyén mozdulatkultúrája egyaránt igen fontosak. A jellemzésekből, megfigyelésekből az alábbiak állapíthatók meg:

A férfiideált 170—175 cm magas, izmos keskeny alak, széles és egyenes váll, telt hosszú nyak, katonás tartás, keskeny csípő, „táncos”, azaz izmos vékony láb, arányos kezek és határozott kemény lépés testesíti meg. Az arcvonásokat a szemek elhelyezkedése, a szemöldök íveltsége, a homlok magassága, az arccsontok egymástól való távolsága és töltöttsége (arcszélesség), az orr állása, a száj formája, valamint az állcsúcsnak a homlokcsont síkjához viszonyított helyzete adja meg. A tökéletes arcvonásnak szabályosnak, szimmetrikusnak kell lennie. A fej karaktere akkor kifejező, ha az állcsúcs egy kissé előrébb áll a homlok síkjánál. A szemek színe tekintetében nincs határozott állásfoglalás, viszont annyiban meg egyezők, hogy a nagy kerek szem, hosszú szempilla kifejezetten előnyös. A magas, domború homlok, magasán ívelő vastag szemöldök, görög típusú orr, mely az állcsúcs és a

homlok síkjából nem lóg ki — meghatározó. A száj formája rendes, azaz magas kettős ívből összetevődő, középvastag, zárt állapotban nem képződik keskeny egyenes vonal.

A női ideált 165 cm magas, gömbölyű test, közepesen széles váll, egyenes hát, közép-hosszú, a keblek közül szabályosan kiemelkedő nyak, alma, vagy félgömb formájú mellek, darázsderék, kissé bő csipő, kerek, hátul kevésbé csapott, lefelé gömbölyödő far, húsos láb-szár, a termethez képest kisebb láb foglalja magába. Az arcvonások megegyezőek a férfiakéval, azzal a különbséggel, hogy a magas, domború homlok annyira közkedvelt, hogy hiányában a haját magasan felfésülik, valamint a nagy, melegbarna, vagy huncut fekete szem a tetsző, amihez sűrű, felfelé pöndörődő szempilla járul. A szemöldök itt is magasan ívelt, de csak felényire vastag a férfiakéhoz viszonyítva. A száj formája ívelt, kissé húsos és piros.

Az egészséges bőr színe fehér, kissé barnás. A fehér bőrű ember arca akkor szép, ha pirosposzgás. Ilyen esetben az orrt kivéve az egész arc piros, különösen annak hegye. A kreolbőrűeknek csak archegyük piros. A fehér bőrű kislányok arcán gyakori a szeplő, de ez egy cseppet sem árt szépségüknek.

A szép emberi arcvonást erősen befolyásolja a fogak állása, nagysága és színezete. Szépnek tekintették a fehér és apró gyöngyfogakat. Tisztán tartásuk általános volt, bár még a módosabb helyen is szokás volt azt a sokféle kukoricaeledelre bízni. Az arcvonást sok esetben megszépítette a kifejező tekintet, melyből értelem sugárzott. Különösen fontos volt a göndör haj, színe bármilyen lehetett. Ezekon kívül még említést érdemel a jól tagolt és kézmozdulatokkal kísért érthető beszéd, férfiaknál a keményen katonás, nőknél a könnyed, libegő járás.

### III. A munka szépsége

A jól végzett munka mindenkit jó érzéssel tölt el, ám szép takaros *vontatót, kazlat*, hibátlan vetést, jó szántást, és más, a paraszt számára igen fontos munkát csak kevesen tudták igazán jól elvégezni. A szépen dolgozó, jó munkát végzőket egymás között is számon tartották.

Koczka Pál legkedvesebb munkaeszköze az eke volt. Nagyon szerette nézni, hogyan fordítja a földet. Öröm volt a munka, és repült az idő. Ha gyorsan haladtak a lovak nem is tudta megszámolni hány barázdát szántott egy nap. A jó munkát végző a földből kiemelte az ekét a *forgóba*, s bal oldalára döntötte, hogy ne vigyen magával sok földet, és az ne szóródjon szanaszét. A legtöbb parasztember nem sokat adott az ilyen apró dologra, nem úgy, mint *takaros* Maczelka, ki a forgót felásta, hogy ne tiporják lovai a földet. Az egyik legarchaikusabb művelet a kézzel való vetés. „A jó vető olyan nyugodtan és természetesen megy, mint ha nem is vetne — tartják. Felső karja meg sem mozdul, csupán az alsókar jár ütemesen előre-hátra. Előrelendítésekor a mutatóujj engedi, pergeti a marokból a szemet.” — Hasonló, de jellegében más a kukorica vetése. A vető vagy nyakába akasztott tarisznyából, vagy kosárból löki, repíti a barázdafenékre a szemet.” Keze mellmagasságig lendül, és a szemet három ujjal fogja. A mutatóujjat nem hajlítja be egészen. Markából a hüvelykujjával lökdösi ki a szemet a mutatóujjra, majd az alsókart lefelé engedi, így a mutatóujjra kilökött szem a barázda fenekére kerül. Amikor dobáshoz emelkedik a kar, a marokba lévő szemek feljebb csúsznak. (Néha előfordul, hogy több szem hull a barázdába). Ha hullóra hányják, akkor az alsókar a barázda fölé csúng. A marokban lévő szemet itt is a hüvelykujj olvassa ki a mutatóujjra, — ez kinyílik, és a szem a barázda fenekére *pottyan*. A három ujj jobban mozog, mint az előbbi hányási módnál. A barázda fenekére hányt szem nem egyvonalba esik.” — A szép termés minőségét, és a művelést befolyásolja a sorok milyensége. Néhányan *facslút* erősítettek az eke jobb oldali szarvára, és abba hányták a szemet. (A cső

közel járt a barázda fenekéhez, hogy a szél ne szórja szét). A kézzel vetés hagyományos módja a tökéletességig fejlődött. Azt hinnők, továbbfejlesztése lehetetlen, és értelmetlen vállalkozás. — A kivételt ugyancsak *takaros* Maczelka jelentette, ki a környék szokásaival ellentétben nem akasztott vetőzsákot a nyakába, mert úgy tartotta, hogy túlságosan leterheli az embert, és nem tud arányosan szórni. — Ezért, amerről a kezére esett, az egyik fia kosárban tartotta a vetőmagot, a másik fia pedig kisebb zsákban hordta utána. Keskeny fogást hajtott, hogy a szórás arányos legyen. Általában a pusztai ember egy nap tíz kisholdat bevett, ő csak négyet, de azt arányosan. A búza kikelése után nagyon szép volt a tábla — ismerték el a környéken lakók is, de munkáját nem követték.

A racionális paraszti munka megkövetelte a pontos, egymással harmonikus részműveleteket is. A kaszálásnál rendszerint többen vágták a *gazit*, ilyenkor lépcsősen helyezkedtek el. Mikor egy rendet levágtak, a kaszát a rend vége alá dugták, s egy kaszahossznyira *főtűrűt*ek, vagyis a rend végét a már levágotthoz tolták, így a következő *elő* vágáskor a kaszát nem akadályozta. A kezdő rendnél ennek nincs jelentősége, de megszokásból mindig megcsinálták. „Ezelőtt, ha a fiatal kaszás elfelejtette a rend végét *főtűrűni*, az idősebbek rászóltak, „törőd még az órod öcsém!” Aki kaszát vesz kezébe, még nem biztos, hogy jól is dolgozik vele. A jó kaszás könnyedén, egyenletes léptekkel halad, sima rendet vág és egyenes, egyenletes tarlót hagy maga után. Olyan esetben, mikor a szerszámot nem a *kiskaccsán*, hanem a nyakánál fogta, még az útról is rákiabáltak: „mögfullad a kaszanyél hé!” — „elhagyod a mönyecskének?” — „a kecskére is gondusz?” — ha meg nagy tarlót hagyott, akkor azt kiáltották oda: „Hé, kikopik a gatyáülep!” — *Takaros* Maczelka az aratással is kiukkolt. Náluk egy kasza után három *marokverő verte a markot* —, az első a markot szedte, a második egy kis deszkalaphoz veregette, a harmadik a télen elkészített *csuhéjkötéssel* kötötte. Amint egy kis kupacra való kéve összegyűlt, kalászával felfelé összerakták, majd mikor egy vontatónyi lett, ugyanígy jártak el. Minden kévének kifelé volt a töve, csupán a hegyén levő kalásza nézett az ellentétes irányba. A jól rakott vontató telt, körte alakú, tojásdad formájú. Alja beljebb, dereka kijebb áll, s nem túlságosan hegyes. Rostás Sándor vastag derekú vontatót szeretett rakni, mert a szél így nem lökte olyan könnyen fel. A takaros vontató és kazal mindig nagy gonddal és hozzáértéssel készült. Legfontosabb az alap, a fenék megrakása volt. Csak a jól rakott vontató lehetett takaros is. Ha nagy feneket kerítettek neki és azután hirtelen összehúzták, akkor az ilyenre szerte a Pusztán azt mondták: „Erre a vontatóra a béka még seggel is fölmászna!” A vontatót megrakása után körültagatták, körülfésülték, körülvellázták. — A lefelé néző villa hegyével felülről lefelé körülhúzták a vontató *hullóját*, a lehullani akaró és a keresztbe álló szálakat, majd körülütögették. Befejező mozzanat a vontató *högyözése, högyölése*. Minél hegyesebb, annál jobban bírja az esőt. Amelyik jóra sikerült, egymás közt mondogatták: „Högyös lött, mint a kutya f...a!” A jól hegyezett vontató olyan, mint a *hajazott asztag*. Meglátszik, hogy meddig tart a dereka. Amelyiknek hegye kibunkósodott és felbillent, azt *pipás* vontatónak hívták. A nyomtatás virágkorában többet adtak a vontatórakásra. — Mondják, hogy az 1890-es években Oláh Ferenc öreggazda szétrúgta a fiai által rakott csúnya vontatót.

Nyomatás során a szérűkészítés mindig gondot jelentett. A *szűrű* akkor volt jó, ha tükörsima-keményre sikeredett. Fontos volt, mert így a ló patája nem vágta fel a földet és a szem nem keveredett a porhanyós földdel, ami a gabona szeleltetésénél gondot jelentett, nem is beszélve az eltaposott magok elvesztéséről. A szérűt előzőleg nyesték, locsolták, ezután töreket szórtak rá, amit kocsival, gondosabb helyen ezt követően *kopasz lóval* (befogatlan lóval) is lejáratták. Ilyenkor az első ember időnként söprűvel benyúlt a szétterített ponyva alá, és megnézte elég sima-e? (ti. a lovak eltaposták-e a kocsinyomokat). *Früstök* előtt lesöpörték a szérűt, hogy a szérű porára szállt harmatot és a giliszták által éjjel *kidürt* földet eltávolítsák. Az immár tökéletesen rendbe hozott szérű hamarabb száradt és nem tette szivóssá a ráágyazott *gazit*.

A tanyai életben igen nagy szerepe volt az igaerőt szolgáltató lónak és a tejhasznú tehénnek. A lóval általában férfiember bánt, míg a tehenet sokszor elhanyagolta. A takarmány javát a ló kapta. Mondják, hogy Füvesi Mihály legénykorában lovának mindig a javát adta, hogy különb legyen, mint a másé. A legtöbb vásárhelyi ember „lóbolongya” volt, büszke szép lovára. Pap Lukács János szerint a jó ló 170 cm magas, a lába szára 22 cm vastag, övmérete 190 cm. Feje közepes, nyaka ívelt, dereka feszes, fara hosszas, tömött és vastag, míg a jó hátasló vékony, *levegős*, *hőgyös* és magas. — Némely ember másról nem is tudott beszélni, csak a lováról. Jobban simogatta, becézte, mint asszonyát. A Pusztán számon tartották a jó lótartó gazdát. Lázár Lajost és bátyját *jólovú* Lázároknak hívták, mert olyan lovaik voltak, hogy őket nem előzte meg, útközben senki sem! Harminc kilométert is megtettek *egytrappba*, ha kellett. A Pusztán általában könnyebb igaerőt tartottak, nehéztetű hidegvérűeket nem is lehetett látni. A fekete, sárga és pej színűeket szerették, de szürke és deres is került közülük. Mindennap, különösen reggel tisztították őket, kevés helyen napközben is letörölték, de ez nem volt olyan alapos, csak a *szőre nagyjáról* törölték a port. *Pucoláskor* a fülétől a körméig levakarták a lovat, utána kefével „estek neki”. Mindezek után alaposan lecsutakolták, *kisubikkúták*. Ennek kizárólagos célja a fényesítés volt. Csutakot aljszalmából készítettek. Mindkét kézzel egyszerre dolgoztak. A kezek karéjózó mozdulatot végeztek. Az egyik csutak a lovon, a másik a levegőben volt, és visszafelé tartott. A művelet legvégén szőrmentében letörölték, simítottak egyet rajta. Eredményképpen a szőr szép sima és fényes lett. Ezt követte a sörény és farkok rendbe hozása. Általános gyakorlat volt a sörényt oldalra szoktatni. Befonták *csuhéjjal* (kukoricahéjjal) vagy sással. A csuhéjt csikokra hasogatták, vele a sörényt három ágra összefonták, végét megcsomózták. Ezáltal nehezebb lett a sörény és nem billent át a másik oldalra, — ráadásul szép is volt. A farkat először vakaróval tisztították meg a rárakódott szennyeződéstől, majd kikéfélték. Némely ember a csüd magasságában levágta, hogy ne legyen túl hosszú és vastag. Ősszel vagy tavasszal sáros időben pedig felkötötték. „Aki Szentmihálytól Szentgyörgyig nem köti föl a ló farkát az b... a még a farka ajját” — mondogatták, mivel a sáros, gubancos farkok igen csúnya. Ünnepi alkalomhoz még az előző nap megkezdték a ló kicsinosítását. Menyhárt István beáztatta a sörényt langyos szappanos vízbe, hogy tartása legyen, majd egy kevés ideig száradni hagyta. Ha jó dupla sörény volt, akkor nagyobb, ritka fogú fésűvel kifésülte, és még nyirkos állapotban három ágra összefonta, mint a *leányhaját*. Minél kisebb csomókat igyekezett összefogni a *hajból*, melybe rafiát tett. Ez csak arra szolgált, hogy másnap kibontva és kifésülve szép bodor, hullámos legyen a sörény. Ugyanígy készült el a fark is. Orosházán Orbán szíjgyártó volt egy időben a legjobb mester. A tőle vásárolt lószerszám sárga bőrből, lakkozott bőrből, a csatok nikkelből készültek. Tulajdonosuk ápolta őket, akárcsak a lovaikat.

Az asszonyi munka eredménye nemcsak szemet gyönyörködtető, de ízletes is. Jó kenyeret nem minden asszony tudott sütni. Lelke a *párélesztő* és a finomra őrletett liszt. A nagylány addig nem mehetett férjhez, míg meg nem tanult kenyeret és lepényt sütni. A sütés mindig izgalommal járt. A kovász kelését aggódva figyelték. „Na jó már, kedves anyám, megésett már?” — A rosszabbul sikerült kenyér lapos és szalonnás — nem ízlett. Az ilyet a legtöbb asszony mindennap megsíratta. Akinek rendszeresen nem akart sikeredni, igyekezett olyan helyről párt szerezni, ahol szép kenyeret sütöttek. Az ilyennel készült rendszerint sikerült is. A gazdaasszony büszke volt szép kenyerére. Ha valaki meglátta, nem hagyhatta szó nélkül. „Ányu de takaros, szép kenyér ez!” — megkínálták *csupasz* kenyérral. „Na Vica néném, köstuja még, milyen finom!” — közben beszélgettek és a kis karéj kenyeret *komótosan* elcsipegették. Nem mindegyik sikerült szépre. A gyönyörűen *méghasatt* szép *gyürkés* kenyér alja egy kicsit *dombos* volt. A haja meg egészséges barnapiros. Ilyen kenyérré mondták a vásárhelyiek: „Olyan szép kurvás könyér, ha hozzáérték, egy kicsit *bidergött*, mozgott.” A „kurvás” szépet jelentett, mivelhogy azok festették magukat, így szépek vol-

tak. Amelyik kenyér nem hasadt fel jó magasra, az sokszor *kiforrott* „kölke lett a kenyérnek” — nagyon szerették ezt a *kisgyürkét*. Mikor a kenyerek melegen kikerültek a kemencéből, mindjárt szalmára rakták. Rendszerint a kislánynak kellett „megmozdatni”, hogy szép fényes legyen. Kistányérba vizet vett, tenyerét belenyomta, s vele megnedvesítette a kenyér héját. Alját letörölték ruhával, mert *fenekes* lett sütés közben, és a pörnye is rászálolt. A már teljesen kihűlt kenyeret sok helyütt a polcra rakás közben kezükbe vették és gyengén megütögették. Már a pufogásból tudták, milyen lesz a belseje. A szép kenyér egyúttal jó, ízletes is. A friss, foszlós kenyeret és kalácsot nagyon finomnak tartották. A szép, friss kenyér bele *spongyaszerű* lukacsos. A nagy lyukakat *angyalhálásnak* hívták. Az ilyen kenyér *ritka*, könnyű és levegős. Amelyik laposra sikerült, annak az alja szalonnás, még melegen sem foszlott, *furkós* maradt, nem lehetett *jóízűen törni*. A friss kenyeret csupaszon is kedvel eszegették, csipegették, különösen, ha új asszony sütötte. Ujjhegygel *sallangosan* szakították, foszlósát fejtették a leszelt *karéjból*. Soha sem harapták, de ha szalonnát is ettek hozzá, akkor mindig késsel vágták a *katonáknak való* kenyérfalatokat. A kenyér hajasa jobb ízű, mint a *béle* — tartja Aklan Jusztina. Mikor pirosra sikerül, az íze jobb. A víz kipárolog a héj belsejéből, azért jobb a héja, mert édes. Különösen az égett héj a finom, még ha belőle egy keveset le is kell vágni. Kiváltképp az ilyennek volt szép gyürkéje! A még oly tökéletes és szép kenyér is harmadnapra elveszti foszlosságát, megszikkad, porhanyóssá válik.

A lepény ugyanúgy elmaradhatatlan volt a parasztember asztaláról, mint a mindennapos kenyér, igaz hogy ritkábban, általában szombaton sütötték. Mikor milyet; túrósat, nyaranta ritkán meggyeset. Ízlés dolga, hogy a *gyúrt*, vagy a *kótt ajjú* a jobb. „Az igazi kóttes lepény *lettyenős*, amit csak az orosházi asszonyok tudtak igazán finomra sütni!” Titka a jó túró és tejfel, amit nem sajnáltak belőle. Az ilyen sütés közben *habzik* a tejfel, közben jó *vajasra* sül. Az volt a szép, amelyik lettyent. Olyan finom volt, hogy finomságától csak darabokban lehetett kiszedni a tepsziből. Tetejére vékony, megsült vörösesbarna réteg került, ez a lepény *pillangója*, *pilléje*.

A tanyai ember mindennapos éledele az édes — nyáron az aludttej. Édestejnél közepes *hidegség* mellett nincs jobb a világon — vallja Sárközi Ferenc. A nyomorba jutva érezni hűsítő hatását. A friss aludttej is *fölséges*, kiváltképp meleg időben. „Csak a paraszt tudta igazán élvezni, más sènki sem.” (Ti. gyakran fogyasztották, így más embernek nem volt módjában annyiszor kanalazni belőle.) A köcsögből óvatosan kellett enni, hogy össze ne törjön a kanálban. Az aludttej *öreg korában* nem volt jó. Ilyenkor már csípős, és felveti savóját. A szalonna „mindént” jelentett, a kenyér mellett a legfontosabb táplálék. Ették kenyérral, de csak úgy *csupaszon* is, vagy ízlés szerint zöldpaprikával, hagymával, télen savanyú káposztával. A legszebb szalonnát a jó kövér disznó háti részéből fejtik. Nem ritka a háromnégyujjnyi vastag szép rózsaszín fehérszalonna sem. Kellően beszóva mindenkor erőt adó eledel. A tél folyamán feldolgozott disznóból a kolbász is gyakran az asztalra került. A jó szárazkolbász hírt szerzett készítőjének, finom is volt nagyon! A füstölésre szánt szalma vagy *csutka* minősége megváltoztathatta ízét. Ha nyirkos helyen tartották füstölés után, nem szikkadt ki eléggé, lágy maradt. Az igazi kolbászt élvezet volt enni. „Az eredetileg csomókba beledolgozott zsiradék feloldódott, felszívódott, elvegyült a fűszerezett húsba. Beléharapva omlott a szájba, míg a puha kolbász ízét nem érezni a rágástól.”

## IV. A tárgyak szépsége

Vajon mit tartottak a Puszta parasztjai szépnek, takarosnak a tárgyak közül? — vetődött fel a kérdés. Az orosházi múzeum néprajzi anyagából kiválasztottunk néhány szépen díszített és néhány kevésbé díszes használati tárgyat. Ezek közül kellett adatközlőinknek

a nekik legjobban tetszőt kiválasztani, és azokat jellemezni. A változatos anyagból meglepő módon a paraszti életben legismertebb, legtöbbet használt tárgyakat tartották legbecesebbnek, legszebbnek.

*Aratókorsó, olájkorsó:* A paraszti életéhez a legszorosabban hozzátartozott. Rekkenő nyári napokban *derékig* földbe állítva tartották, hogy a víz jó hűvös legyen benne. Mikor szájukhoz fogták kifolyóját (kiöntő pinyókáját), jól húzhattak belőle. Egy embernek való (3—4 liter) víz volt benne — üresen soha sem állhatott. Formája is tetszetős, „talpraesett kis korsó”. Karcsú, de gömbölyded alakja, kis rövid nyaka *gusztusos, hejős* alakúvá tette. „Ojan mint egy takaros kislány, aminek gömbölyü fara van!”

*Festett falióra:* Igaz, hogy „a mestér szabta még az óra pofáját, de igen kedvelt portéka volt”. Szép színes, rózsás virágosra festett, meg az élet folyására emlékeztet — a bölcsőtől a koporsóig pereg az élet. A parasztember napjában sokszor ránézett, mindig sürgette az idő — vallja Csizmadia Imre.

*Csikóbőrös kulacs:* „Ha italos embér volnék, a kulacsot választanám” — mondja Csizmadia Imre. „A fajtáját (az italos embert) juttatja eszembe”. A tanyai parasztember megbecsülte az ilyen bortartó alkalmazhatóságot. Fekete Sándor az 1920—1930-as években Kardoskúton a Fehér-féle kocsmában összetalálkozott néhány emberrel. Italozás közben megszületett (eldalolták) a nóta:

Vásárokról vásárokra járok én,  
piros borral, birkahússal élek én.  
Áldom az Istent, hogy jegyző nem vagyok,  
ténta, penna kalamárist nem  
nyalogatok, nem szopogatok.  
Csikóbőrös kulacsom a vállamon,  
ezt nyalogatom, ezt szopogatom.

*Csengő, csengettyű:* „A csengőt nem a formája, hanem a hangja teszi széppé.” Attól függ a *szava*, hogy a nyelv hol ütődik. „Ez a csengő nem egyszerű öntvény, nem csupa sárgaréz” — vékony, éles hangja messze elhallatszik. Ha az ütő nem éri a csengő falát, de hangja ércesen továbbzengő, akkor az fülnek tetsző, muzsikával egyenértékű — „ami széppé teszi az életét” — tartja Csizmadia Imre. Nyáron, ha a csengő szavát hallotta a kicsikó vagy birka nyakán, mindig eszébe juttatta a jó hűvös telet. „Aratást nem lehetett árnyékba végezni” — gondolt vissza a kemény munkára. (Ti. Cs. I.-nek a testi alkata miatt nehéz volt a fizikai munka, mindig is a könyveket tartotta előrébbvalónak.)

*Cifra karikásostor:* A kisgyerek is ostorral hajtja a *pacit*, a gyerek életében is fontos szerepet tölt be és végigkíséri a parasztembert egész életén keresztül. Ezért áll közel az emberhez — vallja Koczka Pál. Szép, mert *munkás*, sok apró jel utal jóságára is. Cifrán kidolgozott, amint ezt a nyélre *ráfűzött* sallang is mutatja. „Úgy forma-forma nagyságúak, arányosak és mint a halpikkej, fedik az ostort” — állapítja meg Sárközi Ferenc.

*Mángorló:* „Bükkfából készült, hosszú, lapos téglalap. Egyik végén hengeres, felhajlító nyél van. A felső lapja süllyesztett, melyet vésett virágmotívum díszít. (Füles edényben szívformájú levelek egyenes száron, alatta felírás: Készítette Kenyeres Imre Nagy Erzsébetnek Szeptember 30. D 1875-ben)” — „Inkább az asszonyok izlését mutatja, nyele jó fogású. Másodjára megragadja az ember figyelmét a mintája.” — Az egyenes száron szív formájú levelek vannak. Egy nagyobb a szár csúcán, két kisebb pedig az oldalágon.

*Tejescsöcsög:* (mázás). A vászoncsöcsög olcsóbb, *levegősebb* — úgy tartják a parasztszasszonyok, hogy abban szebben alszik meg a tej, de sok esetben mégis mázasat vesznek, mert *vonzza őket*. (Csillogott, és minták is voltak rajta.) A szép köcsög alakja mint egy *sudár* lányé, csak egy kicsit *köpcösebb*, teltebb. A kedvelt tejcsöcsögöt egy nóta is megemlíti, amit Fekete Sándor hallott gyerekkorában, de már csak töredékeire emlékezik.

Édes, kedves feleségem,  
— Mi bajod angyalom?  
Mit keres a pár csizma a padolaton?  
— Tejesköcsögnek tettem én oda.  
Tejesköcsögön rézsarkantyút ki látott már,  
mióta a világ fennáll?!

*Tajtékpipa:* Különösebben az idősebbek kezeügyéből, még gyakrabban a szájából sem hiányozhatott a szép *barnapirosra* kiszívott egyszerűbb-díszesebb pipa. A munkabíróbbak szájában olcsó *makrapipa szörtyögött* még dologidőben is. Abból szívták a jó szízdohányt. A pipaszárnak meggyfából kellett lennie, mert annak szép piros a haja, meg nem is reped szét, egy emberöltőig is elég. Igazán módosan pipázni csak a szép tajtékpipából lehetett. Az új pipánál az első rágyújtás volt a legfontosabb. Csak ekkor lehetett szabályozni, hogy a kazán meddig égjen ki majd pirosra. Félíg megtöltötték dohánnyal, és rágyújtottak. Előzőleg, még a gyárban a kész pipát viaszba mártották, úgyhogy egy vékony hártya borította a belsejét. Ez hő hatására a tajtékkövel együtt melegeedett és egyenletesen a tajték pólusai közé szívódott. Ha a pipa gazdája akkurátus ember volt, és azt szerette volna, hogy „ékesége” végig a tövéig szép egyenletesen kiégjen, fél pipa után a fenekét újbóli megtömte, és ismételt rágyújtással a tövéig szívta. Aki ezt elmulasztotta, pipája foltos maradt. A nemdohányzó *lányszájú* emberek a pipát kezükbe sem vették, nem becsülték sokra.

*Szárvágó, szénavágó:* Csizmadia Imre szerint „embérkínzó” volt mindkettő. Gyenge fizikumú lévén, nehezen tudott megbirkózni velük. Szép körömdíszítésű darabok, de csak egyik oldalát cifrázta a kovács, mert munka közben „úgyis csak azt látták”. Amelyik részét a szerszámnak munka közben nem láthatták, azt nem díszítették.

„A paraszt hajlamos a realista érzékre, csak az a szép, amit lát, amit a képzelete elér” — elmélkedett Koczka Pál. Ha a piacon szerszámot vagy valamilyen használati eszközt vásárolt, „első pillantásra nem látta jóságát”. A *neki tetszőt*, szépet vizsgálta meg közelebről, hogy meggyőződjék annak használhatóságáról is. Sok esetben kénytelen volt megvenni az az egyszerűbb, de jobb darabot különösen akkor, ha az keze járásának megfelelt. A választásnál a *mérték* sokat számított, vagyis a szimmetriaelemeknek színekkel, formákkal való összhangja. Amiben nincs semmi kivetnivaló, az jó. Ilyen az aratókorsó. „Jó is, hasznos is, így takaros is.” A tárgyakon mindig emel, ha szép a kidolgozása, meglátszik, hogy készítője saját munkáját élvezte benne. Ha mód adódott, minden paraszt igyekezett szép tárgyakkal körülvenni magát. A maga készítette munkát *saját látásának megfelelően* kidolgozza, olykor még a vásároltakon is alakítgat. A parasztember szemében minden olyan használati tárgy, ami a szoros célszerűségtől kevéssel eltér, de praktikumát megtartja, és azon az egyéni ízlés nyomai felfedezhetők — takaros.

## V. Butellák — önmagukról

„A *butykos* és *butélla* elnevezést gyakran összekeverik. A butykos nagy, füles edény, amelyben több liter ital fér, míg a keskeny, fületlen zsebbe való formának butélla a neve.” A szép formájú és díszítésű butellák kedvesek és a mindennapi élet nélkülözhetetlen tárgyai voltak nemcsak a városban lakó, de a Pusztán élő embereknek is. Nagy becsben tartották, emlékét a padlászugok, a *ragajják* a mai napig őrzik. A butellák külső alakja, formája rendkívül változatos. Nincs két egyforma példány közöttük. Leggyakoribb forma a téglatest, melyek általában zöld mázzal bevontak. Lehetnek díszítetlenek, felírás nélküliek, és különböző virágmintákkal díszítettek. Tartalmazhatják a készítő nevét, a készítés idejét és helyét, valamint a megrendelő nevét. E néhány alapformáció előfordulhat az egyes butellákon

külön-külön, de együtt is. Az előbb említettekhez járulhat még hosszabb-rövidebb szövegrész is. Ezek lehetnek általánosan ismert és alkalmazott ún. butellaversek, melyek témája természetesen szorosan összefügg a pálinkával, valamint magával a tárolóalkalmatosság-gal. Úgy tűnik, a fazekasok nagy része átvett szövegeket alkalmazott, kevés közöttük a szövegtermő, rímfaragó kedvű. A feliratok műfaját tekintve nehéz megvonni a határt a vers és prózai közlés között, azonban az kétségtelen, hogy számos példa kifejezetten prózai igényű, ha még a butella formája által megtévesztőnek tűnik is. Ti. szinte minden esetben folyóírásról beszélhetünk, csupán a forma, azaz a butella téglalap felülete alakítja ki a megtévesztően versezethez hasonló sorokat.

Közismert, hogy szinte kivétel nélkül piaci darabokról van szó, azaz különféle igényű és összetételű vásárlóközönség számára készültek. Egyrésztük teljesen igénytelen, mindenféle közlés nélküli, ill. virág- vagy egyéb motívumokkal díszített csupán. Ezeket nyilvánvalóan alkalmi vevők számára készítették. E típusok közé sorolhatjuk a mindenki által ismert butellaverseket, esetleg hazafia versezeteket. Azonban ismeretes egy valószínűleg szűkebb vevőtábor is, amely ismerősökből, a vásáron vagy a műhelyben tett látogatáskor a megrendeléshez kedvet kapókból állt. A számukra készült példányokon szerepel a megrendelő neve is. Utána többnyire vagy egy általános versezet, vagy személyes közlés következik, ami ugyancsak kapcsolatban áll az itallal, de nem ritka kiolvasni a megrendelő egyes tulajdonságainak néhány alapvető vonását sem. Ismét másokon a legközelebbi hozzátartozónak, nem utolsósorban önön magának írt szöveg áll. Érdekes, hogy a feliratokat egyes szám első személyében írják, mintegy megszemélyesítik, „beszéltetik” a butellát. Ennek két oka lehet: egyrészt így alkalmassá teszi írójának immár elszemélytelenedett mondanivalóját széles körben hirdetni, másrészt kitűnik, hogy pálinkával töltve maga a butella kap jogot a közlésre.

„...Szép butel  
a az én nevem  
mikor palin  
kavan benem  
dehapalinka  
nincsbenem  
mingyárcserep  
az én nev  
em de  
ha  
Palinka van  
benem Szé  
P butela az  
én nevem...”

Egy másik variáns esetében konkrét formában találkozunk a lelket adó, lélekkel felruházott cseréppel, azaz butellával.

„...Tölts belém  
leszbenem  
haki iszodbe  
lőlem üres tse  
rép lesz a nevem...”

A mindenkori gazdája kívánságát a készítője által maga a butella tolmácsolja. Most egy tálalás önmagának, s barátainak készített butella szövegét olvashatjuk:

„...Igyál Pajtás  
havan bennem  
ha nints bennem  
töcs tele nekem  
is jut belőle  
Ez a Butella  
Polják Pálluré  
aki irtaszarta  
aki olvassa maga...”

A butellák úrtartalma éppoly változatos, mint alakja, ezért néhányra figyelmeztetőül ráírta a gölöncsér annak körülbelüli nagyságát, hogy megtöltése esetén a tulajdonosa meg ne rövidüljön.

„...Szép Butela e  
takaros hozd teli  
Szivem kocsmáros  
hogy ebe 1 fél liter  
belenem féradsz  
ide énhad  
öntöm  
föl...”

A jó pálinka mindig kelendő, beszerzése az azt szeretőnek anyagi áldozat. A következő szöveg a kevéspénzű, de szíves vendéglátó ember típusát villantja fel.

„...Hajdu Lajos  
az én gazdám sok  
szor fohászkodik  
hozzám agyál zsidó  
belém többet hogy  
a gazdám ihason  
eleget  
nesze jó barátom  
toszi Pál ne  
köszöngess csak igyál...”

A szép, tetszetős butellánk könnyen lába kelhetett. A dísz nélküli, síma, egyszerű mázas példányokra gyakran utólag belekarcolta a használója a nevét. Találkoztunk olyan butellával is (valószínűleg nevet is viselővel), amelyről az égetett cserépig gondosan lekaparták a tulajdonos nevét, vagy a butella egyéb megkülönböztető jegyét, egyértelműen bizonyítván a lopás tényét. Többek között éppen ezért egy cseppet sem kell csodálkoznunk, ha a butellák zömén az eltulajdonítót sújtó súlyos átkot olvashatunk. Az italozás vagy egyszerű elvesztés esetén, lehet, hogy e szöveg és a tulajdonos neve jutatta vissza egykori gazdájának.

„...Miezen a fölir  
att én Saját ke  
zimmel irtam nevemet  
R Szabó Ferenczé Ha  
eltévededik  
szerelmes barátom,  
szolgáltasd kezemhez  
mert igaz jó  
szágom...”

A szép szóra nem hajlót átokkal fenyegeti:

„...Aki ezt a  
butellát el  
lopja a szeme  
pattogjon mint  
a kukorica...”

„...Aki ezt a butellát ellopja  
verje meg az Isten átkaige  
semeg a tűz mint a mázaskorsót  
gyötörjesokáig mint  
malomporjátsasok és  
farkasok légyenek  
koporsók Ha  
tenékem  
kártokozolpajtás kívánom hogy  
tégedtolyon ki a taligás  
a fehérmezőben  
légyen kéjeslakás  
holholló és varjufeje  
den kutatás segítsen  
az Isten a sötét tömlöcz  
be a vármegyeházát  
fozsdleijedtedbe...”

A butella sohasem állhatott üresen. A szövegek között nem egy példázta: tulajdonosának gyakran kellett keze ügyébe járnia.

„...ezen butellasoha  
kine fogyon  
belőle mindég  
legyen teleaki  
iszik belőle  
váljon egészségére...”

„...Ez butella sóha  
Ne legyen üresen hogy  
A belső része meg ne  
Penészedjen Akár  
mej barátod  
ki nálad  
Belőle Aszt ne mond  
ja Hógy régen tölt  
tél bele S mihetnem  
tsen benne mindjár  
töltünk bele...”

A pálinka nemcsak a férfiember itala, gyakran az asszonyok is kóstolgtatják.

„...Ez butellát kérdezd  
kié ez a Csengeri  
Ferencz uramé

melyet szerzett ő ma  
gának és ő sokjába  
rátinak vívát  
De egyet majd elfel  
lejtekk mondani  
Bene Erzsébetnek  
is vanbennvalami  
ezért az kontyát te  
sék fére ütni...”

Úgy látszik, akad olyan ember, aki életében nem látott még butellát, vagy csak nem szereti a pálinkát? — Példázza a következő szöveg, mely egyben figyelmeztetés is.

„...Hü hó bákó  
mit nézel  
hiszen bu  
téla vagyok  
ám én csak  
kicsit igyál  
belőlem elne  
bukjál melő  
lem...”

A mértékletes alkoholfogyasztás egészséges, nehéz munkában megbecsült segítség, betegségre orvosság.

„...Óh Beteges asszo  
nyók én vagyok az  
orvostók, én adok  
orvosságot sziv  
béli vidámságot...”

Adódott alkalom: névnap, születésnap stb., melynek örömeire is írtak butellát.

„...Készítette  
Szőke Pál  
nejének szá  
mára hogy  
használja  
Békességben  
neve napján...”

A hátoldalon:

„...Igyál férjem  
nem sajnálom  
tisza szivemből  
kivánom  
Vájon egészségére ha itál  
Belőle  
Hanem azé  
Szépen igyál  
mert az Bizony  
hamar megárt...”

Tudott dolog, hogy aki szívesen kortyolgat, ritkán iszik magában, ha van pálinkája, minden biztonnal szívesen kínálja.

„...Igyál jó barátom  
szívemből kívánom  
nem sajnálom téled  
egészséggel éljed  
csizmádba ne töltsed  
inkább felhőrpentsed...”

Ugyancsak italozásra búzdítanak a következő feliratok is, éltetve a pálinka jótékony hatását, gondúzó, bánatkergető jótulajdonágát.

„...Csánki Péter  
az én nevem  
meg jön akkor  
az én kedvem  
butellám kezembe  
tar tom belőle  
bőven ihatom ...”

„...Zsótér Pálé ezen im  
mádságos könyvecské  
ke aki ebből sokat  
imádkozik tudom  
hogyan álmosodik  
de azért csak imádkozzál  
hogyan a szarvas angyalok  
közé jussál aki imádkozik  
belőle váljon hasa  
üdvére...”

„...Csókolom a patkaszád  
Vane mos jó pálinkád  
kínáld meg hát aki busul  
Attól majd meg szabadul  
Bánatomba leiszom  
hát magamat  
Aki töllem messze  
töve va elrohan...”

A nagy kedddel kortyolható sűrűn kézbe veszi.

„...Csak azért szeretem gazdát mat hogy sűrűn csókolja a számat	Igyál betyár múlik a nyár ugyese betyár koccs már...”
---	---

Pálinkától könnyű megrészegedni, a mértékét elveszteni.

„...Szeret enge az én gaz  
dám hogy ha pálinka  
van benem sohael  
nem feledkezik nyalni  
falni aszám  
biz aztán csak  
tántorog kezébe  
vesz ugy röszketek...”

Aki ilyen állapotba jut, méltán okolhatja magát, kendőzheti szégyenét.

„...Oh elmét buzdító  
az erszént  
pusztító máma  
vigasztaló  
holnap szomorító  
halodéte büdös gigáju  
tudod a multkor  
mit tettél sok  
becsületes  
ember előtt meg  
szégyenítettél  
éljen én irtam  
Varga Bálint...”

Az asszony is könnyen rákaphat a pálinkára, jót húz belőle, úgy megy a dolgára.

„...Igyál jobbará  
tom tőled nem saj  
nálom igyál  
Csak hogy okos  
san igyál hogy  
magadból bolon  
dot ne csinálj  
A rétes is most  
készül az asszony  
meg segre ül  
összepszkolta magát  
az már nem süt pogácsát...”

Leggyakrabban kis alakú butellán olvashatunk asszonymak szánt sorokat.

„...Készült  
ezen bu  
tella sok  
jó leány  
számára...”

A férfiember nem szerette az asszonyi iszákosságot, azért úgy ittak, hogy férfi ne lássa.

„...Nézze szomszédasszony de szép butélám van,  
Ha tudná hol vettem, mindjárt venne onnan.  
Asszonynak alkalmas belőle szűrcsölni,  
Rajta érzik is, könnyen tudja dugni  
Teszi zsebibe vagy a csecse közé...”

Olyan esetről is tudunk, ahol a férj és feleség ugyancsak békés egyetértésben, egyforma kedvvel néznek a butella fenekére, hogy belőle erőt, egészséget merítsenek.

„...Nintsen oly jóasz  
Szon mint a fele  
ségem  
Mindig azt akarja  
hogy részeggé te  
gyen  
Gyakran tele hozza  
mert ő is szereti  
És pedig tsak azért  
hogy ez nem heviti...”

Az alábbi verszetet a jó erős törkölypálinka hatalmát meséli el. Fejszaggató mámora megrontja az emlékezetet.

„...Te törkölbőlfő  
zött huntzut  
pálinka te vagy  
az a mérges i  
tal akit anyi  
entsöm  
bentsöm  
szer számo kalcsi  
náltok metző ké  
sel metszőgetek  
és a kazánba kifőz  
tek mégis én rajtam  
oly erőt vet  
tél engem az  
földhöz ütöttél  
más falához  
támasztottál  
sok szépet rám  
keáltoztál ak  
kor erőseb  
vol  
tál mint én de  
én most erőseb  
vagyok mint  
te katona re  
gula furtad  
én gyomrom  
ba...”

Olvashatunk jókívánságokat, egészséget óvó, bajt hárfító szövegeket éppúgy, mint az élet megváltoztathatatlanságáról elmélkedő nosztalgikus sorokat.

„...Az Isten éltesse ez  
Butella gazdáját  
hogy a halál elne  
metze élete fonálát,  
sőt inkább  
növelje ezt a  
familiát...”

„...Ejha igyunk  
rája úgy is el  
nyél a sir  
szája, otlesz  
fáradt testünk  
tsendes hazája...”

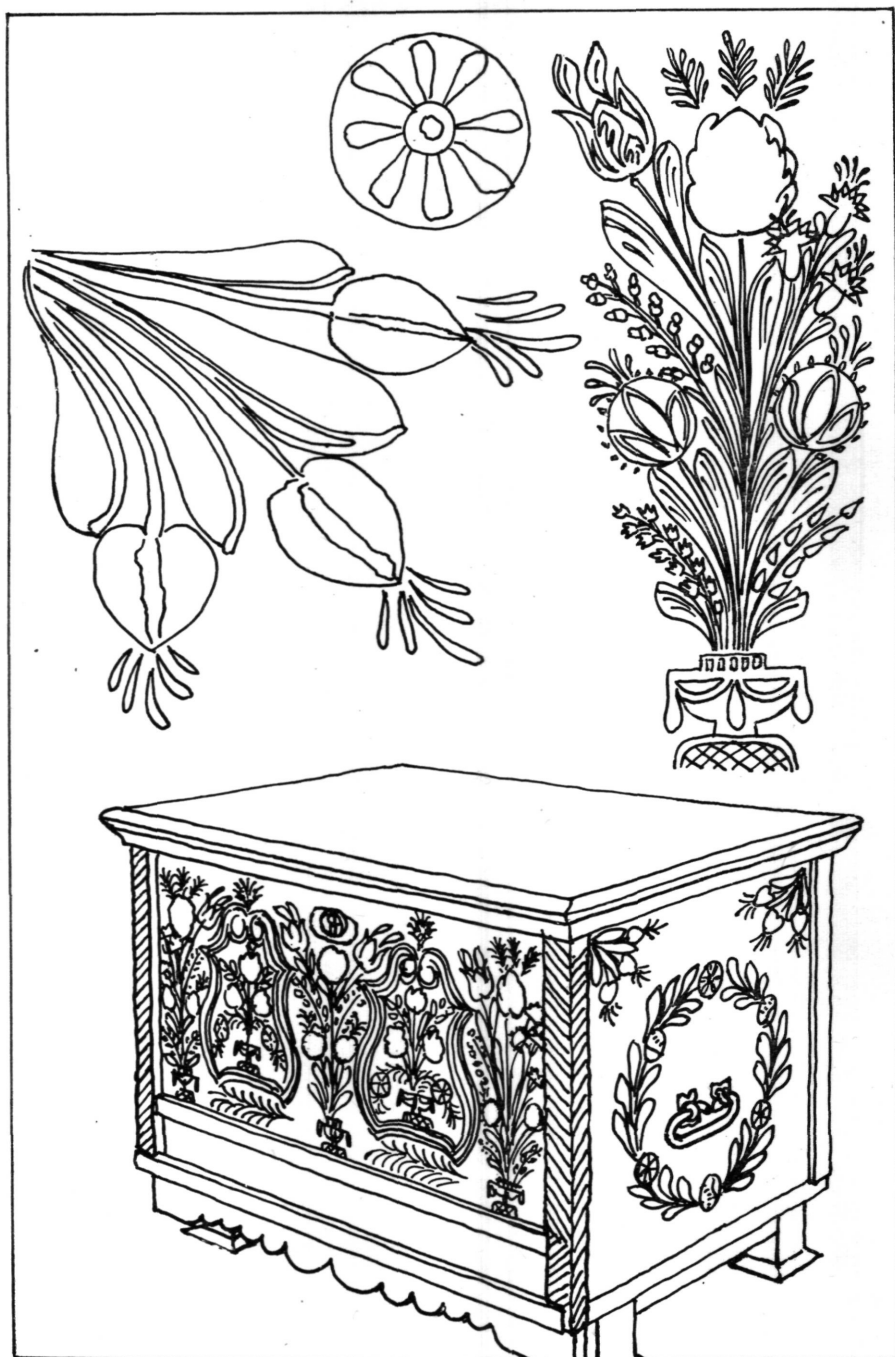
Haraszti Sándor és Maksa Mihály vásárhelyi tálas keze alól több olyan butélia került ki, melyeken hazafias érzelmű versezetek, patetikus hangnemben íródott sorokat olvashatunk.

„...Tudod mért  
születtél magyar  
nak oda se  
nézz a zivatar  
nak ha rád  
zugg is ne térj  
ki előle ha  
magyar vagy  
talpra előre...”

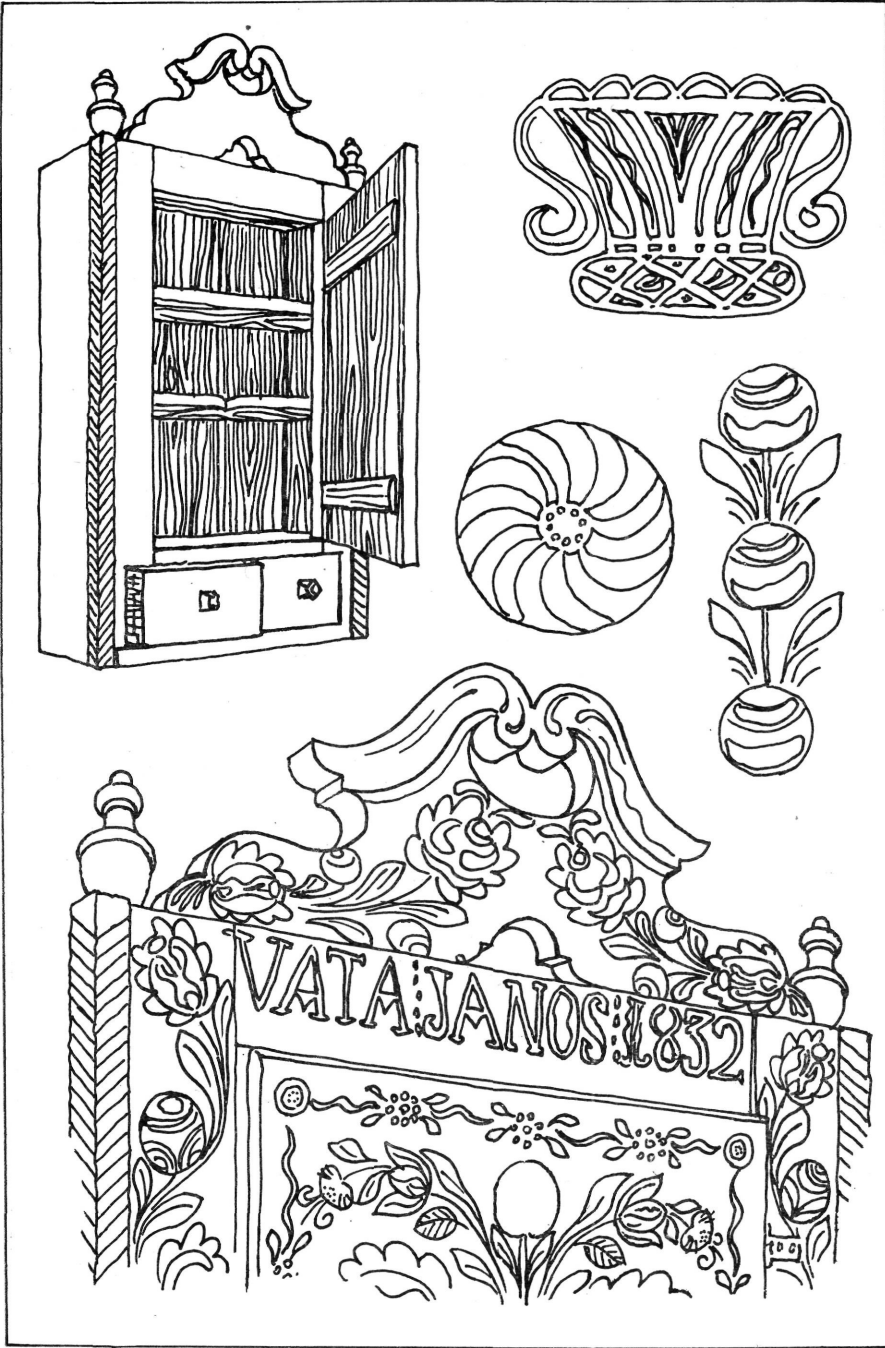
„...Régen veri már  
a magyart a terem  
tő azt se tudja  
milyen lesz a jö  
vendő lesz e még  
ezen a földön  
vig napja  
örüljön e busul  
jon e nem tudja...”

„...Szentséges Ur Is  
ten Magyarok Istene árasz  
áldásodat a ma-  
gyar nemzetre  
hogy elne ront  
hassa semmiféle  
veszedelem  
a nemzet jól  
léti s boldog  
lehessen

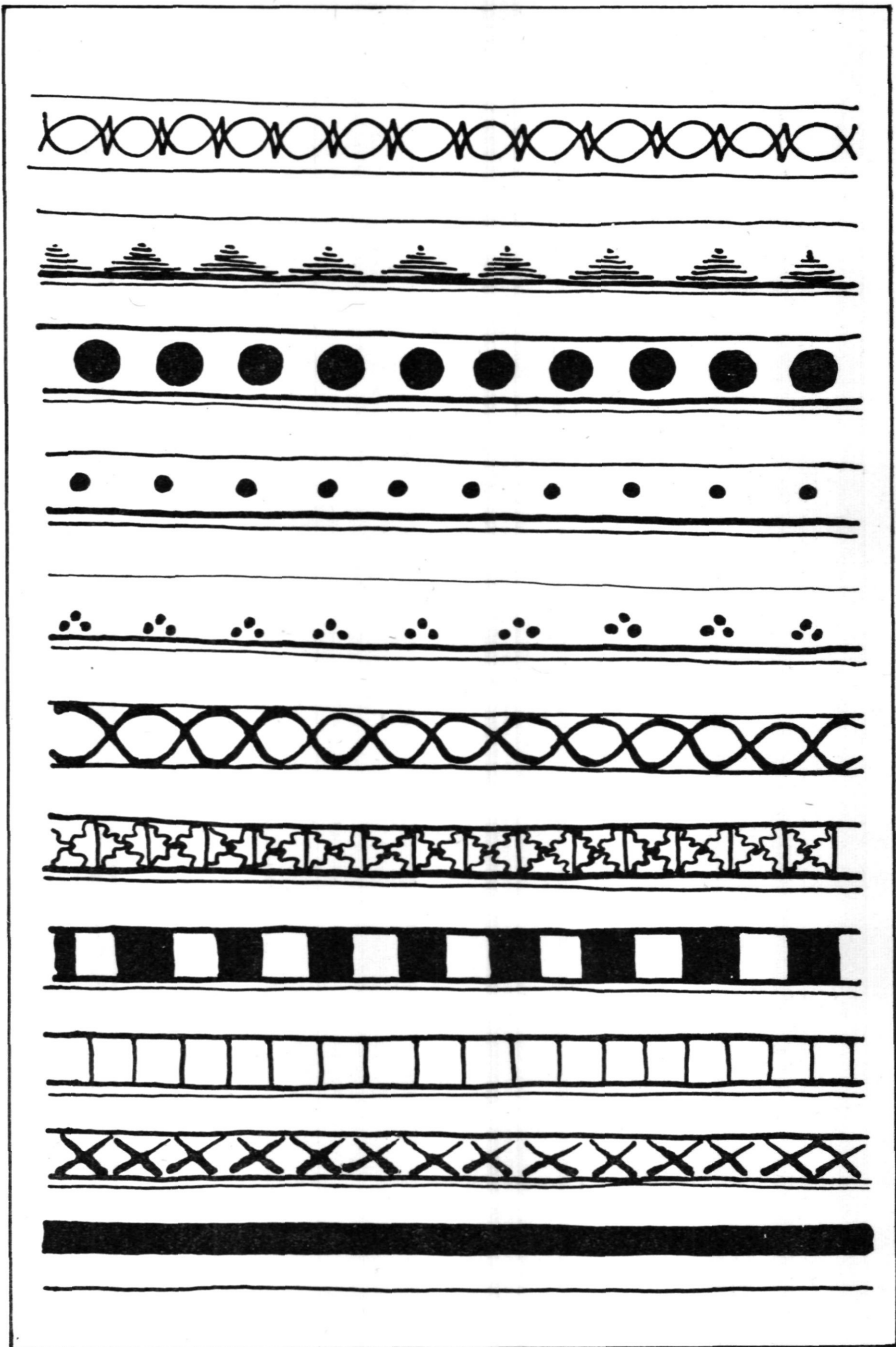
Te hozzád  
teljes  
szivből  
kiáltok  
szintelen  
és Te  
Megvidámitasz...”



10. Tulipántos láda, részletrajzokkal



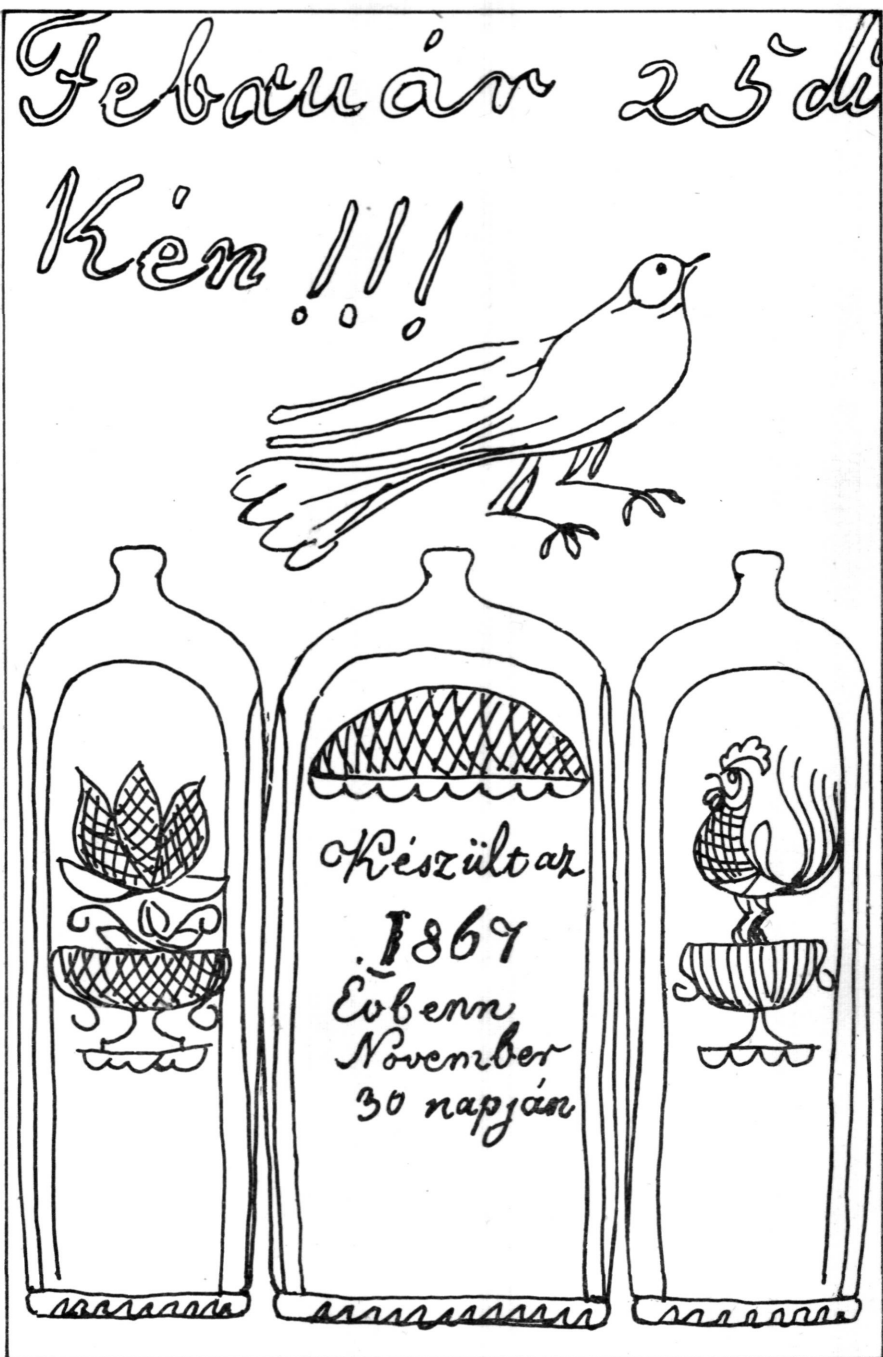
11. Falitéka, részletrajzokkal



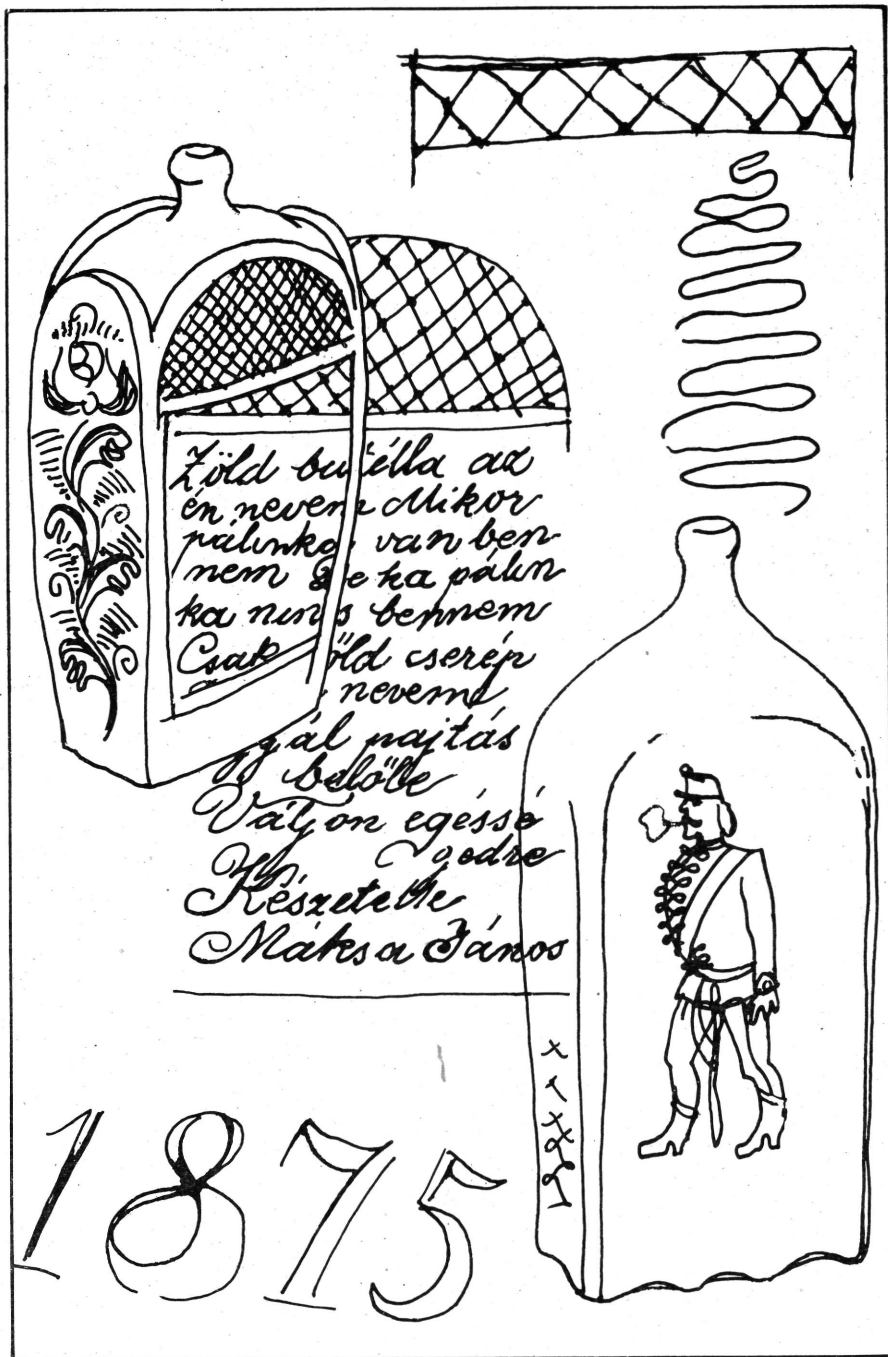
12. Díszítések. Kiss Lajos Vásárhelyi kistükör c. könyve 19. és 21. számú rajza nyomán



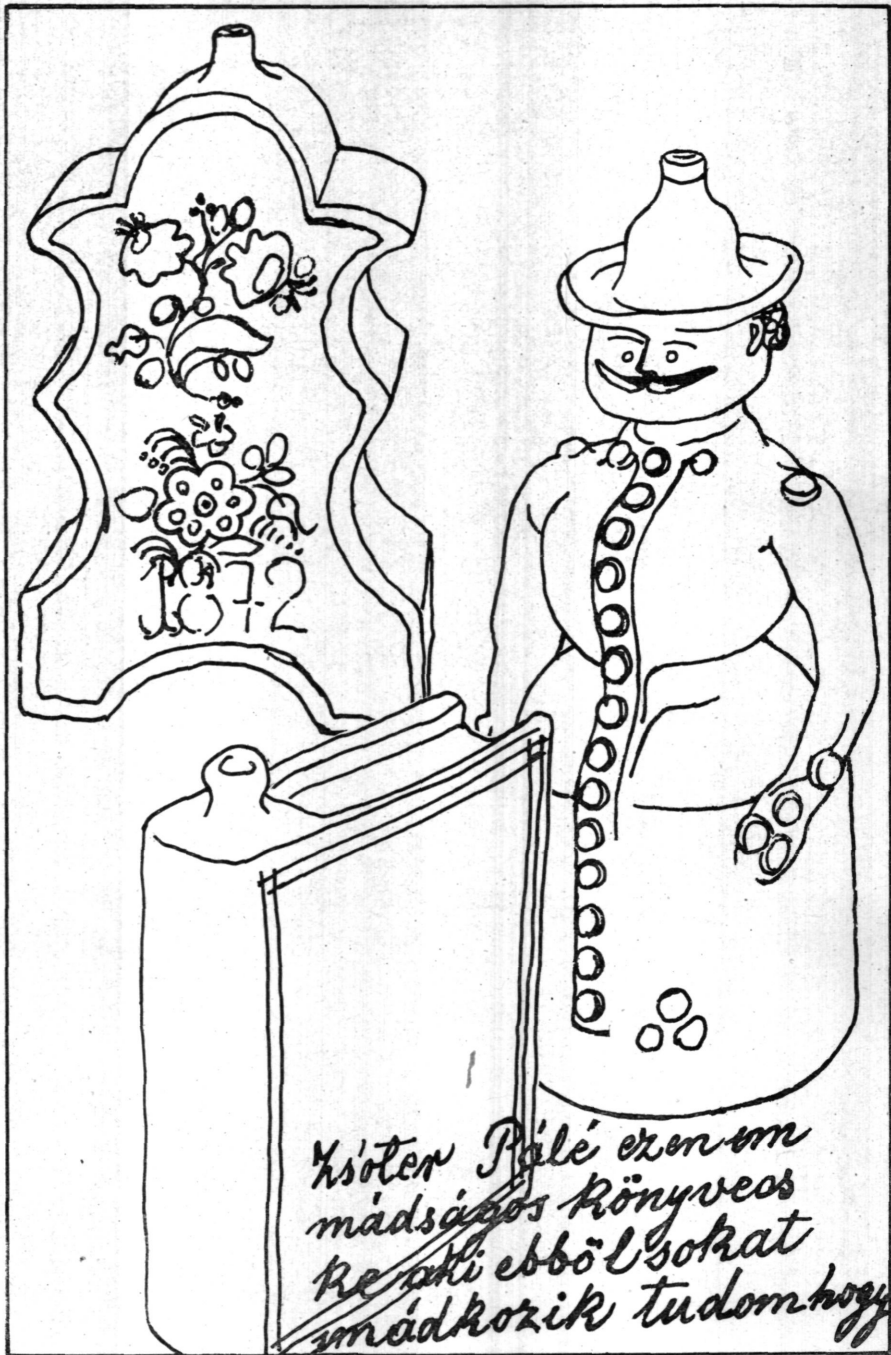
13. Cseréptál, részletrajzokkal



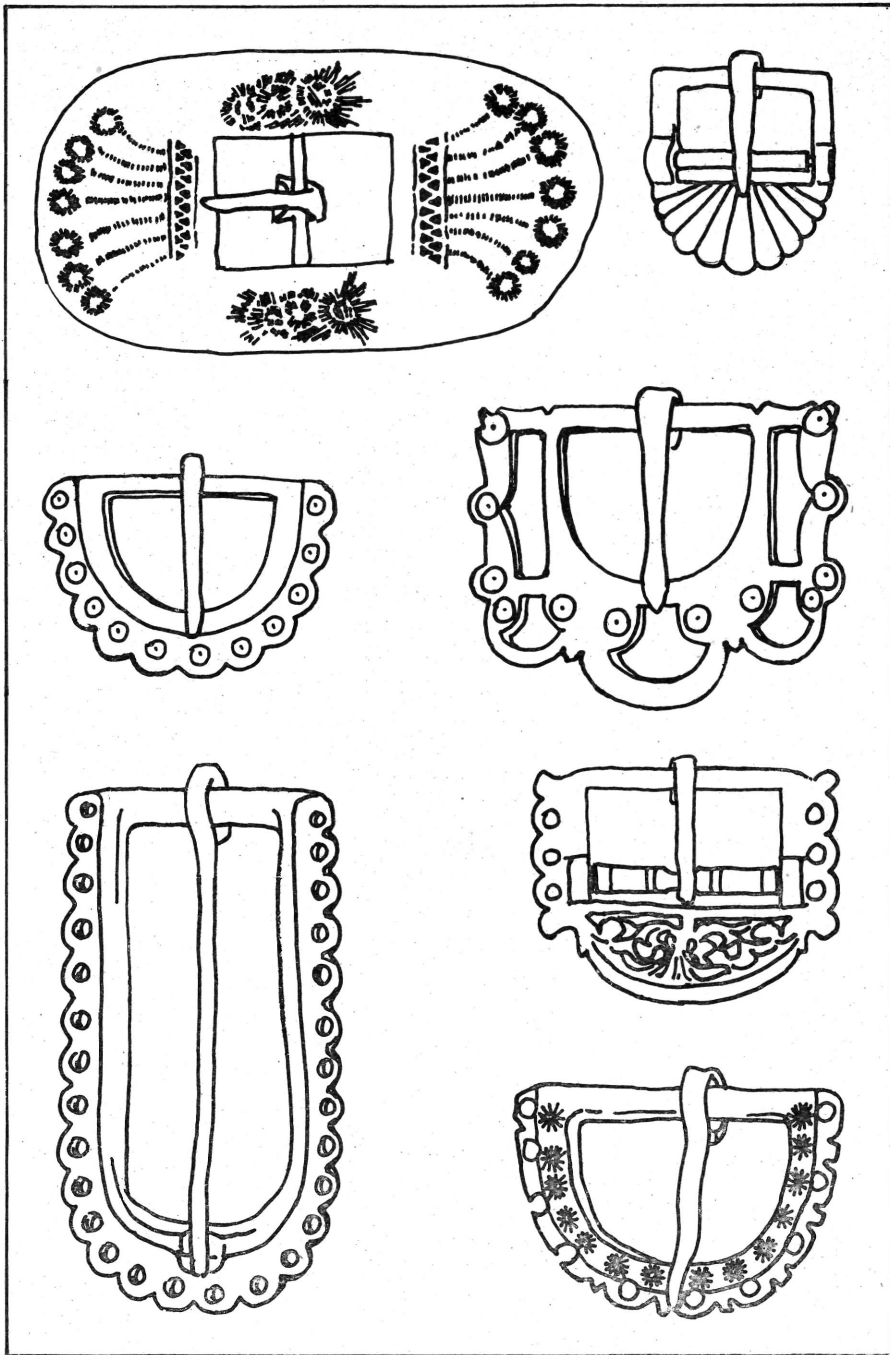
14. Butella, részletrajzokka



15. Butella, részletrajzokkal

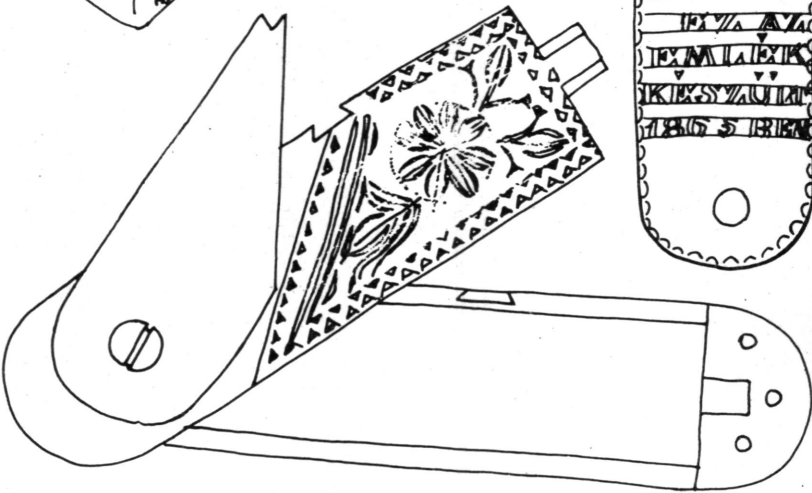
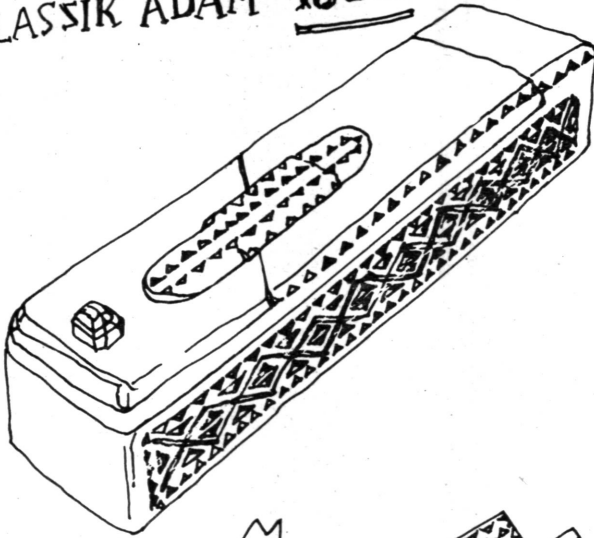


16. Butella, részletrajzokkal

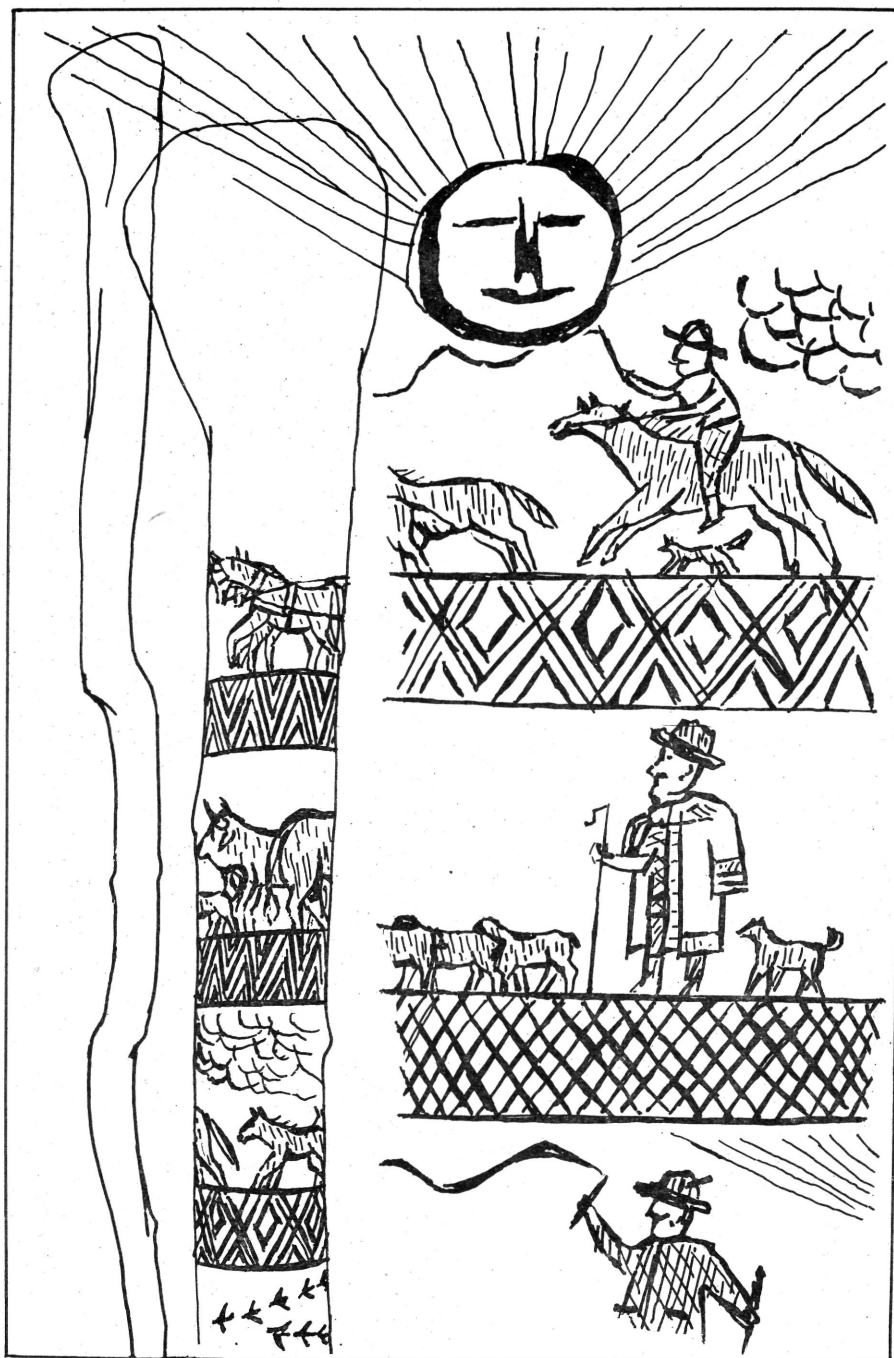


17. Rézcsatok

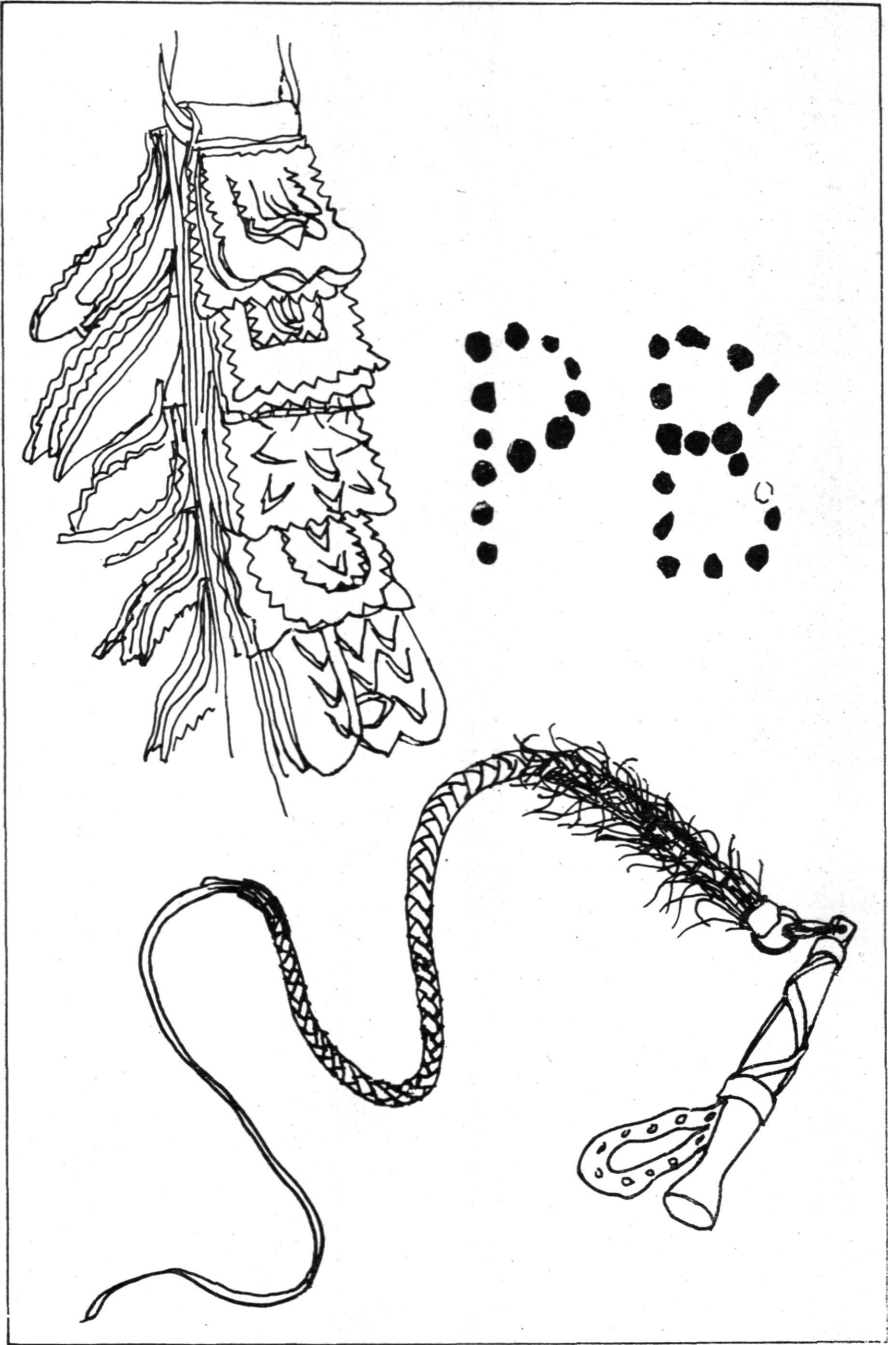
LASSIK ADAM 1802



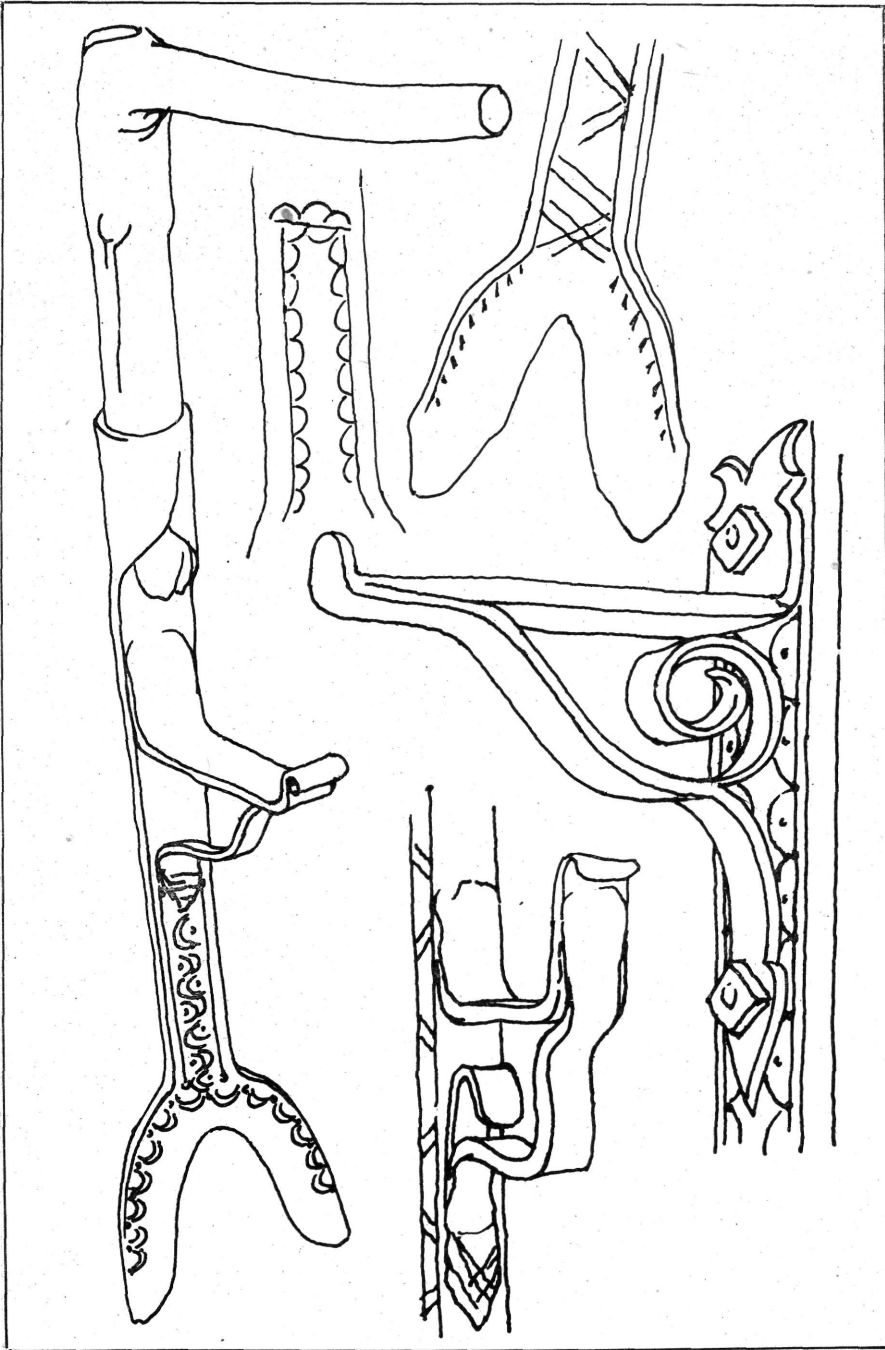
18. Borotvatartók



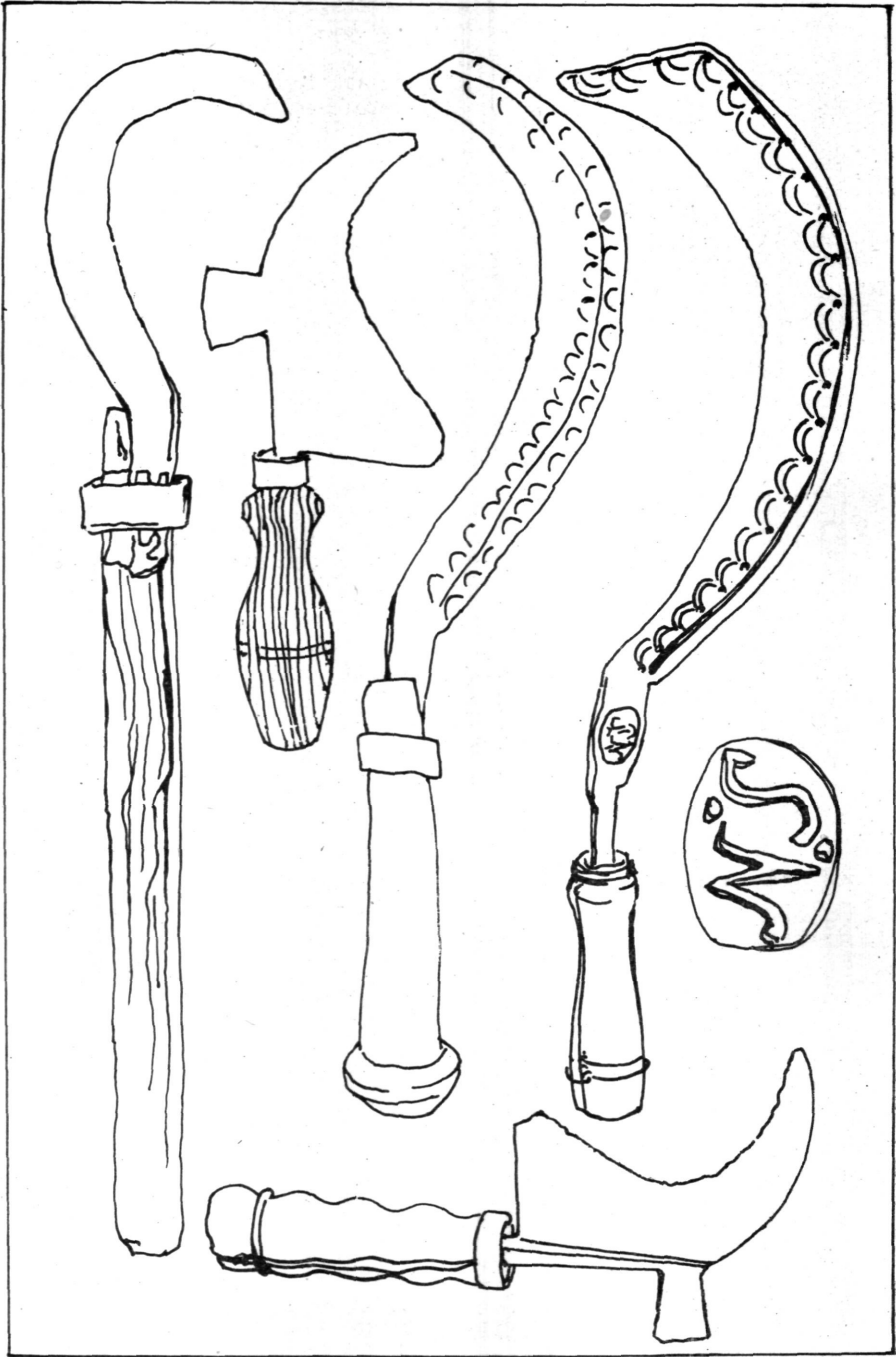
19. Pásztorbot, részletrajzokkal



20. Karikásostor, részletrajzokkal



21. Szalma-, szénavágók, részletrajzokkal



22. Szőlőmetszők, szárvágók